



Sjælesorg - del 1

Grundkursus I - sjælesorg for sognepræster

På dette første kursus gives en introduktion til sjælesorgen og dens historiske udvikling, der arbejdes indgående med temaet gudsbilleder og der gives en introduktion til supervision i sjælesorg både ved teoretiske gennemgange og ved konkrete cases. Medvirkende: Professor Tor Johan Grevbo, sygehuspræst ph.d. Tove Gade, sygehuspræst Ruth Østergaard Poulsen, lektor Mikkel Wold.

Indholdsfortegnelse

Forord	3
Introduktion til sjælesorg (v. lektor Mikkel Wold – kursusleder).....	4
1. Forbindelse til dogmatikken	4
2. Sjælesorgen henter sit indhold i traditionen.....	4
3. Sjælesorgen er bevidst om overordnede samfundsspørgsmål	4
4. Sjælesorgen er i dialog med psykologien	4
Ekskurs:Forholdet mellem terapi og sjælesorg	4
5. Sjælesorgen peger på Kristus	5
6. Sjælesorgen har den bibelske antropologi	5
Viatorisk sjælesorg (v. professor Tor Johan Grevbo).....	7
Hvad er viatorisk sjælesorg?.....	7
Kiergegaards sjælesørgeriske metode.....	7
Et grænsetilfælde (en case)	8
Sjælesorgens store rum	9
Urokkelige søjler i sjælesorgens rum	10
Ekskurs: Hvordan undgår man at brænde ud som sjælesørger?	11
1. Sjælesorg som kunsthåndværk (ars artium).....	11
3. Sjælesorg som kirkelig samlebetegnelse	11
3. Sjælesorg som faglig balancevirksomhed.....	12
Sjælesorgens 9 dimensioner.....	12
Kort om viatorisk sjælesorg	13
Hvordan kan viatorisk sjælesorg se ud i praksis?	14
Hovedregler for viatoriske samtaler.....	14
Sjælesorgens kompetencer (v. professor Tor Johan Grevbo)	15
1. selvindsigts-kompetencen	15
2. Kommunikative kompetencer	15
3. Hermeneutisk (tolkende) kompetence	15
4. åndelige (spirituale) kompetencer	16
Den teologiske tilbageholdenhed – negligeringen af det åndelige.....	17
5. Etisk rådgivningskompetence	17
6. Samtids-kompetence.....	17
7. Historisk kompetence.....	17

8. Teoretisk kompetence	18
Hvem dner til alt dette?	18
Supervision I (v. lektor Mikkel Wold)	19
Sjælesorgens historie(v. Lektor Mikkel Wold).....	21
Antikkens sjælesorg.....	21
Eksempler på antikke trøsteskrifter	23
Kristendommens historie	24
Ørkenfædrene	24
Ørkenfædrenes visdom	25
Fortiden – i dag.....	27
Skriftemålet (v. lektor Mikkel Wold)	28
Gudsbilleder i sjælesorgen (Sygehuspræst ph.d. Tove Gade).....	31
Hvilken Gud er det muligt at tro, når krisen rammer?.....	33
Trøst.....	35
Gruppearbejde om gudsbilleder (v. Tove Gade)	36
Spørgsmål til selvransagelse.....	36
Den gode samtale (v. Lektor Mikkel Wold)	38
Ritualer og bøn (v. sygehuspræst Ruth Østergaard Poulsen)	41
Hvad kan ritualer?	42
Bibelbrug – og brug af bøn	43
Appendix.....	45
1. Forslag til litteratur	45
2. Brevveksling mellem Cicero og hans ven Servius Sulpicius.....	46
3. Robert Kennedy: Bekendtgørelse af Martin Luther Kings død.....	49

Forord

Bare lige et ord til forklaring af mine noter – der blev taget ved en fantastisk uge på Løgumkloster! Indholdsfortegnelsen kan se lidt for detaljeret ud, men tanken er at man netop skulle gå kunne et godt overblik over undervisningen.

Noterne er blevet til under undervisningen og blev rettet til i middagspauser og efter undervisningen om aftenen efter undervisningen, hvor jeg også indførte ting fra aftenens selvstudium. Noterne er fortrinsvis

fra den enkelte lektion, men små bemærkninger, som ikke lige var nødvendigt det sted, hvor de blev sagt, har jeg forsøgt at samle et sted tematisk – fortrinsvis i ekskursionerne eller i noter andre steder. Jeg har en slags idéliste til litteratur og jeg har samlet forskellige tekster i appendix.

Ellers er de naturligvis skrevet til eget brug – for at huske bedre og for at hente frem senere. Kan andre bruge dem, så er de velkomne, der gives dog ikke findeløn for at finde stavrefjl og tegnsætningsfejl, Og ja – det hele skal læses under den overskrift, som jeg altid har udleveret skreven materiale under: "Salvo errore et omissione".

God fornøjelse!



Introduktion til sjælesorg (v. lektor Mikkel Wold – kursusleder)

En overskriftsagtig gennemgang af sjælesorgen, som der skal dykkes ned i i resten af kurset.

1. Forbindelse til dogmatikken

Sjælesorgen har alle dage været i forbindelse med dogmatikken – selv om man er i den spørgendes sted, så skal dogmatikken være dér, for man kommer altid ind på dogmatiske overvejelser. Man kan ikke have en samtale med forældre til et dødt spædbarn uden at theodice melder sig. Også selv om forældrene ikke nævner det.



Thomas C. Oden: Care of souls in the classic tradition

Virker terapien? Kan man finde ud af om det gør?

Forsøger at finde ud af sammenhængen til dogmatikken. I den nyere tid bygger man ikke på de klassiske dogmatiske værker, men på Freud, Jung etc.

Hvad sker der med en sjælesorg, der er revet bort fra dogmatikken? Det giver en dårlig teologi!

Hvad sker der hvis man fjerner Luthers retfærdiggørelsesbegreb? Jo, så er der tendens til at prøve at vise sig bedre end man er. Med retfærdiggørelsen af tro, er der ikke behov for at skjule alt det dårlige i ens liv.

2. Sjælesorgen henter sit indhold i traditionen

Ikke ved at gentage det, som f.eks. Luther har sagt, men ved at tilegne sig det, som Luther har sagt, og bruge det i sine situationer.

3. Sjælesorgen er bevidst om overordnede samfundsspørgsmål

Begreber som siger noget om samfundet nu, kunne være:

Overfladiskhed

Omstillingsparathed - hvad sker der med de mennesker, der ikke er det?

Der er tradition for at blande sig i samfundsspørgsmål i sjælesorgen. Luther havde intet godt at sige om rentetagning og overdreven overskud ved forretning. Og det bruger Luther sjælesørgerisk, for hvilket ulvesamfund giver dette?

4. Sjælesorgen er i dialog med psykologien

Man skal dog passe på forførelsen ved terapien – og se sig blind på hvad terapien kan og glemme den åndelige og teologiske dimension. Der kan hentes meget i terapien – men man skal have et solidt grundlag i sjælesorgen.

Ekskurs: Forholdet mellem terapi og sjælesorg

Et forhold, der skal bygge på tre elementer

- Komplimenterne
- Samarbejde
- Afgrænsning

Et billede til at illustrere disse tre: Vi møder to mennesker, der som udgangspunkt er forskellige og som accepterer hinanden, man stiller sine gensidige fordomme under kontrol. Man lader vedkommende tale ud – begge får en tydelig profil, de forbliver dem, de er. Der kommer et fællesskab ud af dette møde – et fællesskab mellem to, der fortsætter med at være to forskellige.

Ting, man skal stille spørgsmålstejn ved i forhold til psykoterapien er:

Motivation: Hvad er motivationen for terapien?

Grundholdning i terapien?

Menneskesynet? Transaktions-analysens menneskesyn (et for positivt menneskesyn: Du er okay og jeg er okay).

Midler og metoder?

Der er meget tilfælles mellem psykoterapi og sjælesorg. Selv om man ikke deler grundsyn eller menneskesyn eller andet, kan man godt hente hjælp i de metoder, der bruges i de forskellige teorier ("spis kødet og spyt benet ud").

Hvad skal man så gøre, når man møder et menneske med en psykisk lidelse?

Angsten for at skade mere ved samtalen er nærliggende. En metode er den støttende terapi sammen med en psykologs medvirken. En samtale på 20 minutter hver 14. dag, der afsluttes med en bøn og evt. altergang.

5. Sjælesorgen peger på Kristus

"Sjælesorgen er Kristi kærligheds stedfortræder" – Ambrosius (333-397), kirkefar og biskop i Milano og Augustins sjælesørger, der bragte ham til Kristus. Som sjælesørger skal jeg ikke selv tage ansvar over andre menneskers liv – men man skal ikke overtage de andres liv.

6. Sjælesorgen har den bibelske antropologi

Gud har skabt mennesket – Augustins betegnelse af mennesket: " "Gud, vi er skabt til dig, og vort hjerte er uroligt, indtil det finder hvile hos dig!" sjælesorgen skal vies mennesker hvad de er skabt til: Skabt med henblik på Gud.

Min skabthed giver mig en værdi.

Det giver mig en personlighedskerne. Selv under det mest sindssyge er der et jeg.

Bogen: Arnhild Lauveng I morgen var jeg altid en løve

Jeg er ikke min sygdom, men jeg er syg. Jeg er ikke skizofren, men jeg har en skizofreni. Jeg er ikke –



I ti år var Arnhild Lauveng indlagt som skizofren på psykiatriske afdelinger. Hun var psykotisk og selvdestruktiv, og knuste glas for at skære sig til blods. I dag arbejder hun som psykolog uddannet ved Universitetet i Oslo. Arnhild Lauveng overvandt skizofrenien og kan i dag udtale sig som både fagperson og tidligere patient. Med en helt særegen kombination af indsigtfulde tilbageblik og galgenhumor tager hun os med ind i en verden af stemmer og hallucinationer. Hun viser os, hvordan vrangforestillinger og symptomer har deres egen logik og mening. Hendes kamp for at blive rask, hjulpet af sundheds-væsenet og en mor, der nægtede at opgive håbet, er stærk læsning om en sejr, som de færreste tror mulig. Arnhild Lauveng (1972) er cand. psych. og praktiserende klinisk psykolog. Hun er en aktiv foredragsholder, og modtog i 2004 'Prisen til fremme av ytringsfriheten i psykisk helsevern'

men jeg har. Man skal ikke defineres ud fra en sygdom, et menneske er ikke sin sygdom.

Hvis jeg defineres ud fra min sygdom, så er det ren determinisme, jeg kan gøre hvad jeg vil, jeg vil ikke kunne gøre noget som helst for at blive fri for min sygdom, for det er hvad jeg er. Jeg er ikke sygdommen – jeg har sygdommen.

Viatorisk sjælesorg (v. professor Tor Johan Grevbo)

Begyndte undervisningen med at synge Johannes Johansens "Rør ved vort hjerte"

Tre vigtige ord i sjælesorgen

- 1) Ærlighed
- 2) Refleksion
- 3) Ydmyghed – at man aldrig helt oplever at man kan alt og er kommet til vejs ende



Hvad er viatorisk sjælesorg?

En teologisk og kirkelig disciplin

- som udøves af personer som er forpligtet på dette grundlag
- som prøver at kombinere medvandring og vejledning/formidling (det latinske viator)
- Som integrerer kundskab fra bredden af den praktiske teologi og de øvrige teologiske discipliner
- som modtager tværfaglige impulser

Tjeneste for mødet mellem Gud og mennesker på alle livets områder – uanset om Guds navn nævnes i samtalen eller hvor Guds eksistens ikke anerkendes¹.

Kierkegaards sjælesørgeriske metode

Fra "Synspunkter for min Forfatter-Virksomhed":

" 2. At man, naar det i Sandhed skal lykkes En at føre et Menneske hen til et bestemt Sted, først og fremmest maa passe paa at finde ham der, hvor han er, og begynde der.

Dette er Hemmeligheden i al Hjælpekunst. Enhver, der ikke kan det, han er selv i en Indbildning, naar han mener at kunne hjælpe en Anden. For i Sandhed at kunne hjælpe en Anden, maa jeg forstaae mere end han - men dog vel først og fremmest forstaae det, han forstaaer. Naar jeg ikke gjør det, saa hjælper min Mere-Forstaaen ham slet ikke. Vil jeg alligevel gjøre min Mere-Forstaaen gjældende, saa er det, fordi jeg er forfængelig eller stolt, saa jeg i Grunden istedetfor at gavne ham egentligen vil beundres af ham. Men al sand Hjælpen begynder med en Ydmygelse; Hjælperen maa først ydmyge sig under Den, han vil hjælpe, og herved forstaae, at det at hjælpe er ikke det at herske, men det at tjene, at det at hjælpe ikke er at være den Herskesygeste men den Taalmodigste, at det at hjælpe er Villighed til indtil videre at finde sig i at have Uret, og i ikke at forstaae hvad den Anden forstaaer.



¹ Men det kan også være at slå med sjælesorgens boksehandsker for at ændre dette livssyn – og manglende gudssyn.

Tag et Menneske i Lidenskab, lad det være saa, at han virkelig har Uret - dersom Du ikke kan begynde saaledes med ham, at det seer ud som var det ham, der skulde belære Dig, og dersom Du ikke kan gjøre dette saaledes, at han, der utaalmodigt ikke vil høre et Ord af Dig, med Tilfredsstillelse finder i Dig en velvillig og opmærksom Tilhører: kan Du ikke det, saa kan Du heller ikke hjælpe ham. [...] Kan Du gjøre det, kan Du ganske nøiagtigt finde det Sted, hvor den Anden er, og begynde der, saa kan Du maaskee have Held til at føre ham hen til det Sted, hvor Du er."

Af alt dette kan udledes:

Alt ægte sjælesorg er at finde hen til det sted, hvor det menneske er. Men for i sandhed at kunne hjælpe ham, som må man kunne forstå mere end den, man taler med. Man skal hjælpe den person derfra, hvor personen er, og et stykke videre.

Det er en sjælesørgerisk totaktsmotor.:

- 1) Man skal leve sig ind i den situation, som den anden står i, sådan at den anden ser en som en, der mener det samme. Gå ind i det menneskets "mærkværdighed" og gå med det menneske på vejen –
- 2) og samtidig lede efter en mulighed for at give det mennesket en anden dimension over livet.

Et grænsetilfælde (en case)

Konfidenten (K) er en døddende kræftsyg mand på hospice. Bunde til sengen – Grevbo (G) var sygehuspræst – talte med hustruen udenfor, der ikke var positiv, men heller ikke afvisende.

Manden ville tale om noget, som han ikke havde talt med andre om. Han har en enkel tro, der havde hjulpet ham. Men der er noget, han har holdt skjult. Og han har i samtalen svært ved at få det sagt. Den første halve time skete der ikke det store – en dansen om den varme grød uden at komme ind til det, han gerne ville sige.

K: "Nej, det er for dumt det her. Det vil jeg ikke sige" – og så trækker han sig tilbage.

"Jeg tænker på en trompet" – sagde han så. "der kommer meget ud af en trompet, men meget lidt ind".

G: "Hvad skal vi gøre med en trompet – skal vi blæse i den?"

K: "Ja, lad os det"

Og så sad de to voksne mænd 5-10 gange og lavede trompet med hænderne og blæste.

G: "Er det nok?"

K: "Nej"

Efter et par gange:

G: "Er du tilfreds nu?"

K: "Ja - vi skal slå to søm i væggen"

Grevbo gik ud og fandt en hammer på værkstedet og gik ind og hamrede på et søm, der allerede var i væggen.

K: "Der skal være en snor mellem de to punkter"

Grevbo fandt en ledning og klippede en ledning over og fæstede mellem de to punkter.

Så blæste de et par gange i "trompeten"

K: "Det var fantastisk godt – nu vil jeg godt, at du beder en bøn for mig, beder fadervor og lyser velsignelsen".

Efter dette afsluttede de samtalen, der havde varet 1½-2 timer.

Efter dette besøg var andre besøg, og dér var der ikke brug for at blæse i trompeten, men et bibelvers, en bøn og velsignelsen. Det var Grevbo, der skulle stå for begravelsen, for det var ham, som afdøde havde betroet sig til som den eneste, og det var Grevbo, der havde lyst velsignelsen over ham og bedt for ham. Og hvad betyder så alt det... efterrationaliseret:

Trompeten: Komme ud med noget, uden at blive ramt tilbage.
 Sømmene og snoren: To punkter, der blev holdt sammen på trods af at der blev udbasuneret stærke ting. To punkter: ham og konen eller måske ham og Gud.

Men kort sagt: Man behøver ikke forstå alt for at kunne hjælpe. Uanset hvad vi har at sige, så kan vi bæres oppe af Guds nåde.

Hvad gør dette til (god) sjælesorg?

- Sjælesørgerens kristne motivation
- Grundlaget som mødet sker på (sjælesorgens faglighed og teologisk fundament)
- Den specifikke kontekst som sjælesørgeren repræsenterer
- Et lysende og bedende nærværende
- Den følsomme vekslen mellem tilbagetrækning og fremrykning
- Åbenhed for det overraskende og kreative (fleksible rammer)
- Ydmyghed overfor det uudgrundelige/uforståelige
- Ønsket om en fordybende videreføring (proces-elementet)

Sjælesorgens store rum

Går man ind i dette rum er man i et rum, hvor alt sker og er samlet. Sjælesorgen er ikke en specialarbejder, men en universalarbejder. Sjæl forstået som den bibelske sjæl, nemlig hele mennesket (1 Mos 2,7; 46,15 Mark 9,45).

- Relations problematik
- Arbejde og økonomi
- Sygdom og anden lidelse
- Afgørende valg og normer i livet
- Usund og sund afhængighed
- Sorg, fortvivlelse, angst og vrede
- Glæde og taknemlighed
- Skam og skyld
- Tvivl og gudsforladthed
- Bøn og knuste håb
- Forvirring og kaos

Kort og godt: Sjælesorgen har at gøre med alt, der berører vores ånd, sjæl og legeme i den sociale sammenhæng vi er sat.

Gudstjenestelivet, prædikenen, undervisning... ja, alt, hvad der sker i kirken, skal ske i sjælesorgens lys. Den omfatter ALLE dele af kirkens liv.

Præsten er sjælesørger, ikke bare ved samtale, men i alt hvad han gør.

Det er dog ikke altid, at sjælesorg hjælper – ikke andet end at give konfidenten kraft til at gå videre på sin skæve gang på sin løgn og dårlighed.

Urokkelige søjler i sjælesorgens rum

<p>Teologisk og kirkelig disciplin</p>	<p>Tillid til Guds gerning</p>	<p>Kombination af tradition og fornyelse (Har stor sans for det historiske, men dykker ikke ned i den, så den ikke tænker fornyelse med sig)</p>	<p>Kærlighed til og indlevelse i medmennesket (Hold fast på at der må være en personlighedskerne. En nysgerrighed. Er der tale om kærlighed som "følelse" eller "pligt"). Skal der <i>sympati</i> til eller er det nok med <i>empati</i>? Man kan ikke finde alle mennesker sympatiske. <i>Hvad er den dybeste motivation i al sjælesorg?</i> At man i ethvert menneske møder Jesus Kristus.</p>	<p>Lærevillighed fra alt som er godt og sandt (Fil 4,8) Psykologi, filosofi, pædagogik, naturvidenskab... alt kan på en eller anden måde bruges i en samtale. At man våger at tage livet til sig – også noget, der ikke er Kristeligt og kontrollerbart.</p>	<p>Ydmyghed med tanke på alt det vi ikke kan² og ved (docta ignorantia) Det er lige så vigtigt som at vide det man ved og kan. Jo mere man ved, desto mere opdager man det, man ikke ved. Og vel også det, man ikke forstår³.</p>
---	---------------------------------------	---	---	---	--

Disse søjler danner grundlaget for en tjeneste som må lægge vægt på både sjælesørgerens personlige egenskaber, kundskaber og praktiske færdigheder.

Der er i al sjælesorg en gensidighed – at man også modtager noget fra den, som man taler med. At sjælesorgen er brødrene og søstrenes gensidige hjælp (som Luther siger). Så det, man får tilbage, er ikke nødvendighed taknemmelighed, men også at man lære fra det menneske, lære noget om ens egen syndige natur... Men ikke al sjælesorg giver noget igen (men Grevbo sætter en vis procent på den slags samtaler (20%), for ellers er han bange for at brænde ud).

² En anden udtrykker det sådan: Sjælesorgen er ikke bare at acceptere sine grænser, men at elske sine grænser. For Kristus er kommet for at være grænsen i vort liv.

At være sjælesørger kan også være at fjerne hindringer, så en anden kan ramme ind og flytte, ændre og hjælpe et menneske.

³ Tysk teolog, Henning Luther: Man skal turde leve som et fragment.

Ekskurs: Hvordan undgår man at brænde ud som sjælesørger?

En ting er at prøve (menneskeligt-psykologisk plan), at tage styring på ens eget liv, og ikke lade andres forventninger styre ens liv.

Grevbo: "Jeg vil ikke leve op til alle menneskers forventning – andet end 20%, som jeg ønsker at arbejde med".

Der er f.eks. nogen, som gerne må forstyrre ham når det skal være, imens andre må ringe senere.

Hvad sker der, hvis man ikke tager styring på eget liv? Hvad bliver så drivkraften i vores liv? Er det et behov for anseelse og være populær frem for et inderst ønske om at være Jesu Kristi tjener.

Man skal modvirke den onde treenighed: Perfektionismen, bør-ismen og flink-ismen.

Drop enhver form for konkurrence-mentalitet blandt kollegaer⁴.

Sjælesorg er

- et kunsthåndværk (ars artium"
- kirkelig samlebetegnelse (teologisk og kirkelige centreringpunkt)
- Faglig balancevirksomhed (kritisk perspektivpluralitet)

1. Sjælesorg som kunsthåndværk (ars artium)

Sjælesorg er (ifølge Gregor den Store): Den supreme kunst, kunstens kunst⁵.

Det er et fag med mangfoldige fag med varierede udtryksmåder

Den forudsætter både kreativitet og håndværksmæssig dygtighed indenfor faglige rammer og normer.

Opfordrer til uophørlig og livslang læring og øvelse.

Hører hjemme i et værksted, som inspirerer til mangesidig vejledning fra blandt andet kollegaer og Spiritus Creator (gælder både kunstværket og kunstneren).

3. Sjælesorg som kirkelig samlebetegnelse

Alle centrale livsytringer i kirke og menighed er faktisk ment at være former for sjælesorg. Det samme gælder for præsters opgaver i forskellige institutioner.

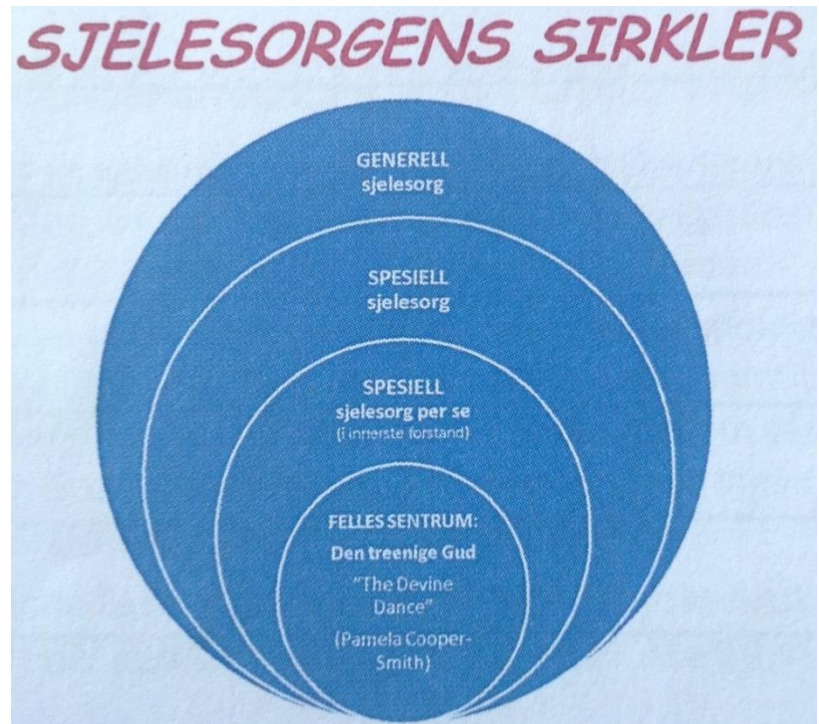
Som en helstøbt virksomhed udøves kristelig sjælesorg i mødet med alle dens udfordringer gennem koncentriske cirkler, som ikke må splittes selv om man skelner imellem dem.

⁴ Et godt billede på en god kollega hentes fra billedet fra ældgamle dage, da der ikke var ret mange bøger, så studerende sad og læste i samme bog. En god kollega er en, der først bladrer til næste side, når alle har læst sidste ord på siden.

⁵ I grundsætningen "Ars artium regimen animarum" – som cirka betyder: Kunstens kunst er at lede sjælen.

Sjælesorgens cirkler

1. Generel sjælesorg – er det forberedelse til den specielle sjælesorg?
2. Speciel sjælesorg: I en eller anden form for samtale. *Kristen omsorg⁶ for tro og liv, hovedsagelig i samtaleform*. Men også sjælesorg som ritualer og diakonale handlinger.
3. Speciel sjælesorg per se (i inderste forstand). Hvad sjælesorgen er i sit aller inderste væsen.
4. Et fælles centrum: Den treenige Gud. Pamela Cooper-Smith kalder den treenige Gud for "The Devine Dance".



3. Sjælesorg som faglig balancevirksomhed

- "Sandheden bor ikke kun i et hus" – et afrikansk ordsprog.

Sjælesorgen og sjælesørgeren trænger principielt og praktisk til at samle så mange relevante perspektiver som overhovedet muligt – som dog skal underkastes en kritisk vurdering og prioritering i lyset af teologi og menneskesyn, samt ud fra behovene i den konkrete sjælesørgerisk situation.

- *Perspektiv pluralitet*

En konfidenten sagde til en sjælesørger: "Du forstår at vise mig selv i et helt andet perspektiv".

At se en ting/person/sag fra flere sider kan ændres efterhånden som man ser en sag fra andre sider. Og det er jo sandt hvert perspektiv – men kan godt være anderledes end det, man så sidst.

- *Glæden over det, man ikke forstår*

Sjælesorgens 9 dimensioner

Hvis man holder sig til en enkelt af disse perspektiver, så bliver man perspektivløs.

- Healing dimension (helbredende)
- Sustaining (støttende)
- Guiding (vejledende)
- Reconciling (forsonende)

⁶ Der findes meget anden omsorg end kristen omsorg – f.eks. som den findes i ren terapi. Men den kristne omsorg er bundet i det bibelske syn på mennesket og hensigt med mennesket. "Menneske først og kristen så" – Grevbo kan ikke forstå Grundtvigs skelnen, for det gælder om at være menneske set i lyset af kristentroen. Man er ikke noget specielt som kristen. At være "kristen" er ikke noget andet noget end at være "menneske", men at være menneske i en speciel tro og tradition.

- Nurturing (nærende)⁷
- Liberating (frigørende)
- Empowering (myndiggørende)
- Resisting (mostandsstyrkende)
- Interpreting (tydende og tolkende dimension)

God sjælesorg kan opstå, når disse almene dimensioner bevidstgøres og forvaltes reflekteret i lyset af den kristne tro og tradition. Gå ind i ethvert møde med et trefoldigt eleison - "Kyrie eleison", "Christe eleison", "kyrie eleison"⁸

Kort om viatorisk sjælesorg

- At bemærke konfidentens mangfoldige udtryk og behov når det gælder liv og tro
- At lytte i rammerne af vedkommendes livshistorie til de vægtlægninger, der lægges.
- At assistere vedkommende på livsvejen med udgangspunkt i vedkommendes eget livssyn, men også med lydhørhed for et (ofte udtalt) ønske om at ændre eller udvikle dette. "Jeg ønsker et bredere livsgrundlag". Mange ønsker at udvikle deres livssyn, og at ignorere det er et lige så stort overgreb som at presse sit eget livssyn ned over andre mennesker.



Elisabeth Helvin - en engel med boksehandske

ALTSÅ indebærer sjælesorgen både et forsøg på at vandre sammen med og at bringe noget nyt ind, når tiden og den nødvendige åbenhed er til stede.

Kristen sjælesorg er i en social og kirkelig kontekst, at gå et stykke⁹ af Guds vej¹⁰ sammen med et udelt og egenartet medmenneske, for at bane vej for og eventuelt formidle tro, håb og kærlighed.

⁷ God kost kunne være accept, bekræftelse, nåde, kærlighed og ærlighed samt konfrontation/udfordringer (cf. Kol 4,6) Har man ikke vovet at udfordre personer, så bliver sjælesorgen bare en mild balsam over såret. Det bliver blot bekræftelse af noget ondt, der egentlig skulle ændres. "Jeg orker ikke at gå til sjælesorg, for jeg får slet ikke noget af den person – jeg hører kun mig selv". Elisabeth Helvin tegner disse engle med en engel boksehandsker (se billedet ved afsnittet)... er det en god sjælesørger? Det engleagtige er ikke nok. Boksehandsken er heller ikke nok – derfor en engel med boksehandsker.

⁸ Kommer fra det græske og betyder: Herre forbarm dig, Kristus forbarm dig og Herre forbarm dig. Det er den første proklamation i den romerske messe. Udtrykker treenigheden og retter sig følgelig til Gud Fader, Gud Søn og Gud Helligånd. Sætningen bruges både i den protestantiske, katolske og ortodokse tradition.

⁹ Det er vigtigt at tør at gå et lille stykke med det menneske og ikke hele vejen. Nogle gang er få centimeter nok.

¹⁰ Ikke en særlig from vej. Hvert menneske er Guds roman – og Gud har tanker om et hvert menneske. Og finde den vej er at finde ind til hvad Guds tanker med dette menneske er.

Hvordan kan viatorisk sjælesorg se ud i praksis?

Altid lytte til konfidenten som kan tænkes at udtrykke sig sådan:

”Please don’t ask me to lead you, I feel too insecure to do that. And don’t ask me to follow you. I may not be able to keep up with you. Just walk at my side as a friend and share my journey with me”¹¹

Det er en uopgivelig grundholdning. Men jeg præciserer at til det at dele rejsen, hører en venlig viator, men også det at kunne formidle og pege på nye, mulige vejvalg under rejsens forløb.

Hovedregler for viatoriske samtaler

- Bidrag til en tryk og angstfri atmosfære (verbalt og non-verbalt¹²)
- Lyt med uddelt opmærksomhed (til konfidenten, dig selv og til Guds stemme)
- Bestem dig ikke for tidligt hvad det vigtigste er
- Bemærk dig nogle afgørende punkter som du kan vende tilbage til i rette tid
- Undgå at tale for hurtigt, for ofte og for meget – men du kan også tage chancer
- Åbne spørgsmål
- Undgå ladede bemærkninger og vurderinger (moralisering)
- Klargør realistisk mål og begrænsninger
- Mobiliser konfidentens egne resurser og forslag.
- Brug evt. specifikke midler (bibel, bøn, ritualer, musik, billeder...)

Husk altid de tre T-er:

- Tilstedeværelse
- Troværdighed
- Tabbekvote (Kvajakvote – tumpekvote): Det giver en bedre samtale, hvis man går ind uden at tænke, at det her skal være perfekt.

¹¹ C.J van der Poel: ”Sharing the Journey”, 1998

¹² Bare det rent kropsligt at bøje sig fremad mod konfidenten giver en mindre afstand også mentalt.

Sjælesorgens kompetencer (v. professor Tor Johan Grevbo)

1. selvindsigts-kompetencen

- Man skal have en brugbar selvindsigt – ikke nødvendigvis have løst alle sine egne problemer og livsspørgsmål (utopi). (Grevbo i bogen "Det firfoldige menneske")
- Man skal leve på personlige særheder og svagheder på nogenlunde frugtbar vis – man skal være en "wounded healer". Man skal dog ikke være "too wounded to heal". Man kan have så mange ubearbejdede sår, så man ikke kan hjælpe den anden, og samtalen bliver pludselig en behandling af sig selv.
- Man får ikke det fuldkomne, men må forson sig med at leve som et ufuldkomment fragment, men samtidig i glæde over at være et barn i en guddommelig helhed (Guds barn).

Spørgsmål knyttet til selvindsigt aktualiseres ofte naturligt nok, på livsvejen til konfidenten, De vil selvsagt mærke om sjælesørgeren har bearbejdet problemerne for deres egen vedkommende på en troværdig måde – og om vedkommende blandt andet har "musik i sjælen"¹³

Har man ikke denne selvindsigt, så vil man stå meget sårbar, fordi man ikke ved hvornår konfidenten pludselig kommer til at ramme ind i noget smertefuldt, som pludselig kan bryde op.

2. Kommunikative kompetencer

Her drejer det sig ikke først og fremmest om at tilegne sig metoder og tekniske færdigheder, som naturligvis har sin værdi. Hovedsagen består i at udvikle evnen til at etablere en god relation og så udfolde disse på en måde som er tilpasset konfidentens person og situation.

Hvis sjælesørgeren er i stand til at formidle en tryk og frigørende impuls i retning af at her kan der i udgangspunktet snakkes om alle relevante ting, men uden at konfidenten tvinges til det, så er meget nået. Særligt, hvis man samtidig visedr sig som en rummelig container, med plads til alt det, der kommer, uden selv at blive ødelagt/sprængt.

3. Hermeneutisk (tolkende) kompetence

Her er hovedpointen at forstå "den anden", så langt det lader sig gøre. Det drejer sig i sjælesorgen om at kunne læse "levende menneskelige dokumenter" (Anton Boisens¹⁴ ord) på en indsigtfuld måde. På det psykologiske plan må så indsigter kombineres:

a) *Man kender andre igennem sig selv ("The wounded healer")*

I den hermeneutiske proces er det vigtigt at man opdager sin egen delagtighed i det som er almindelige menneskelige udfordringer. Man ser sin egen angst, sin egen dødsfrygt, sin egen fortvivelse, sin egne aggressive impulser, sine egne behov for anerkendelse, sin egne relationsproblemer, sine egne syndige tanker osv. Til en vis grad er det ikke helt fremmed, det, som den anden, erfarer.

¹³ Ord lånt af Shakespeare: En, der har en vis del af fleksibilitet, humor og kreativitet i sjælen. Hvis man ikke bare skal have sjælesorgen som et redskab, men sjælesorgen som et kunsthåndværk, så kræver det musikken.

¹⁴ Han grundlagde den terapeutiske sjælesorg. Han havde selv oplevet hvorledes han under en svær depression fik besøg af sine præstekolleger, hvor størstedelen læste op af Salme 23 om Herren som den gode hyrde, der leder igennem dødsryggenes dal. Han følte sig bestemt ikke læst.

b) Andre er ikke som mig

Faren ved punkt a er at man kommer til at træffe for hurtige slutninger om konfidentens verden ud fra ens egen livssituation. Til den hermeneutiske kompetence hører derfor samtidig evnen til at møde og respektere det ukendte og fremmede hos andre uden for hurtige situationer.

En ydmyg erkendelse af at ens egne tolkende begrænsninger er forudsætningen for at observationer alligevel kan gives tilbage (helst forsigtigt spørgende) sådan at konfidenten muligvis gennem dette klarer at forstå sin egen situation bedre.

4. åndelige (spirituale) kompetencer

Her drejer det sig om evnen til at være åben for og kunne åbne for den åndelige dimension i det sjælesørgelige møde. Denne dimension er større end "det kristelige" i snæver forstand, men det er alligevel dette, der her sættes i fokus gennem nogle spørgsmål. Alle sjælesørgere burde af og til stille sig selv disse spørgsmål.

- Hvor vigtig er min egen kristne gudstro i mødet med livets udfordringer?
- Har jeg frimodighed til at rette søgelyset mod trosmæssige aspekter og handlinger, når konfidenten afslører at tiden er inde?
- Er jeg åben for hvad Helligånden minder mig om undervejs i samtalen¹⁵?
- Er jeg så bundet af min egen forudbestemte "sjælesorgsplan", at det hæmmer min lydhørhed for lige præcis det "stykke af Guds vej", som nu åbner sig?

Om at gribe for hurtigt eller for langsomt/slet ikke til det kristelige

Midt i åbenheden for gudsdimensionen er det vigtigt ikke i utide at trække trosspørgsmål ind som f.eks. bøn og bibelord. Den, som tror haster ikke (Jer 28,16), men er samtidig opmærksom på den rette tid (Ef 5,16).

En vældig vigtig ting ved sjælesorgen er timingen.

For hurtigt

Mennesker, der ønsker at give en åndelig hjælp til spørgsmål som findes på et andet plan (familiekonflikt etc), kan man komme til at foretage temmelig stor skade.

For langsomt/slet ikke

En chefpsykolog kommer og taler med en præst. Psykologen ønskede at finde tilbage til den kristne tro, som han havde forladt under studietiden. Præsten magtede ikke at høre dette ærinde – og præsten forsøgte at tale om barndom og hvordan han havde det med sine forældre. Han hørte ikke, at det psykologen spurgte efter var fred med Gud.

Første samtale:

- I samtalen med Grevbo skraldede de alle de negative holdninger og oplevelser bort, som han havde haft med kristendommen/kirken.
- Næste møde: I kirken startende med et skriftemål, hvor psykologen fortalte det, som han havde set som

¹⁵ Grevbo ser sig ikke som udpræget karismatisk, men han er opmærksom på fysiske ændringer, som teng på at der er mere på spil her i samtalen end der lige kommer til udtryk.

synd hos sig, og som han ønskede at lægge bag sig¹⁶. Derefter lystes tilgivelsen og der blev nydt nadver sammen.

Psykologen begyndte igen at gå til gudstjeneste.

Den teologiske tilbageholdenhed – negligeringen af det åndelige

Mange præster har haft svært ved at bringe kristendommen og tro ind i samtalen. Man har ikke villet indoktrinere, lyder missionsk eller ...

Som en præst udtalte det: "Jeg hjælper folk med at finde deres egen teologi" – det er ikke at hjælpe, men lade dem i stikken. I sjælesorg er også en vis portion af selvmodsigelse.

Sygehuspræst Ruth Østergaard: Der *bliver* alligevel sladret ned i "Brugsen" om dig og dit besøg, så spørgsmålet er, hvad vi helst have at der siges: "Vi havde besøg af præsten, og han talte om Gud/bad en bøn" eller "Vi havde besøg af præsten, og han sad i halvanden time, men uden at han overhovedet nævnte Gud".

5. Etisk rådgivningskompetence

I mange samtaler indgår der etiske dilemmaer – hvad skal jeg gøre, og hvordan skal jeg prioritere?

6. Samtids-kompetence

En sjælesørger må leve sig ind i hovedtræk ved vor egen tid, træk som påvirker alle konfidenter i mere eller mindre grad – om vor samtid så kaldes senmoderne, postmoderne eller noget lignende. Personlig har jeg søgt at samle tidens udfordrende janus-ansigt i tre hovedpunkter (cf. bogen Sjælesorgens vej, s. 463f):

- 1) Sjælesorgen må forholde sig til en stærkt øget individualisering og de komplementære behov for et forpligtende fællesskab (koinonia).
- 2) Sjælesorgen må forholde sig til den stærkt øgede specialisering og det komplementære behov for sammenbindende mønster af gensidig tjeneste (diakoni)
- 3) Sjælesorgen må forholde sig til den stærkt øgede sekularisering og det komplementære behov for en meningsbærende religiøs erfaring og tro (martyria)

7. Historisk kompetence

Her drejer det sig om at se den aktuelle sjælesorg i et meget længere tidsperspektiv end rammen om vor egen levetid. Dette har meget af den nye moderne sjælesorgsbevægelse haft let ved at glemme, og den er derfor blevet nærsynet og samtidsbegrænset. Uden solide rødder er det vanskeligt at tænke sig at noget kan vokse godt.

- Historien hjælper os til at se rigdommen i den sjælesørgeriske arv og kende stoltheden og glæden over den midt i dagens praksis.
- Historien udfordrer os til en livslang kamp mod ensidigheden og begrænsede perspektiver, idet den giver os frihed til at se vores egen og vor egen tids sjælesorg lidt udenfra.
- Mekanisk gentagelse er ikke det svar historien efterlader, men heller en kombineret udfordring til dristighed og traditionsrespekt, fornyelse og trofasthed.

¹⁶ Man skal ikke presse en syndserkendelse frem hos folk, men give et rum, hvor man viser, at synd og at gøre ondt er et almenmenneskeligt livsvilkår. Og at vi i kirken har et ritual til dette...

”Traditionen opretholder de dødes demokrati idet den også lader forfædrene få givet sin stemme i dag og afslår dermed at underkaste sig den lille arrogante bande af smagsdommere som lige nu spadserer omkring”¹⁷

8. Teoretisk kompetence

Denne teorikompetence udgør mere end en type af opsamlet kundskab og består især af evnen til at bruge relevant viden op en kritisk og konstruktiv måde i den konkrete sjælesorg. For en god sjælesørger er teorien fundamentet, der er knyttet til en grundig teologisk indsigt, men den tager også til sig fra nærvedliggende områder som psykiatri, sociologi, litteratur, kunst og kultur.

Ingen værdifuld kundskab om mennesket og samfundet rundt om os er unyttig for en sjælesørger – i tillæg til den teoretiske kundskab som er knyttet direkte til selve sjælesorgsfaget. Pointen er at den teoretiske kompetence normalt må være skjult til stede i sjælesorgen for ikke at forstyrre relationen, men den vil bemærkes ved sjælesørgerens faglige tryghed, dybde og tyngde. Når det lykkes vil det komme til udtryk som klogskab og visdom. Den indebærer ikke mindst ”Die Fähigkeit zur Elementarisierung (die nicht mit Trivialisierung zu verwechseln ist) theologischer Inhalte und Anschlussfähigkeit an säkulare Lebensvorstellung” (M. Klessmann).

I vore dage har denne type kompetence brug for et forsvar, som modvirker både teoretisk dovenskab og akademisk snobbisme og overtro. På et teologisk område er det den vigtigste kompetence knyttet til elementæriseringen af menneskesyn, trinitrisk refleksion, kristologi, luthersk simul-teologi, masketeologi og lov-evangelium-tankegang (cf. bogen *Den kristne tro. En lille håndsrekning* fra 2011 og den mere krævende *Guds masker i sjælesorgen*).

Hvem duer til alt dette?

En god sjælesørger bilder sig ikke ind at han er udlært på nogen af disse punkter og bekæmper kontinuerligt fristelsen til alvidenhed, en egenskab som kun tilhører Gud.

En god sjælesørgerisk viator kommer egentlig aldrig længere end til selv at være en form for såret hjælper og klog dåre. Og som endda Michelangelo sagde på højden af sin gerning: ”Jeg lærer stadigvæk”

¹⁷ C.K. Chesterton

Supervision I (v. lektor Mikkel Wold)

Reflekterende teams

Ens arbejdsmetoder bliver vurderet af ens kollega – ikke evaluering, hvor man nærmest får karakter af de andre. Man reflekterer over problematikken, der kommer frem, interviewereren spørger ind til hvad den spørgende gerne vil have ud af kollegaerne. Hvad vil du gerne have hjælp til?

Så taler det reflekterende team over og taler sammen, ikke med din, der interviewes.

Synes/tror-bemærkninger skal holdes ud. Hvad er det for nogle problemstillinger, man skal lægge mærke til? Ikke ud fra hvad *jeg ville gøre* – men med hovedvægt på *det reflekterende*.

Man spørger derfor om den, der blev interviewet, spurgte kunne bruge tankerne til noget.

Vigtige temaer ud fra denne sektion

1) Hvor aggerende skal man være? Hvornår skal man intervenere?

2) Hvornår bliver man misbrugt? Hvad skal man gøre, når man møder en "præsteæder", der suger kraft og tid ud af en?

Man skal passe på sig selv, men det hvordan passe på sig selv uden at træde på dem, der opsøger én?

3) Hvordan bliver man på sin "egen banehalvdel" og ikke komme til at leve de andres liv? Hvordan "slipper man" for at gå ned i deres sorg/bekymring?

Forbønnen – man overgiver til Gud, det man ikke selv kan håndtere. Man overlader til Gud at bekymre sig fuldt ud for det menneske og lægger det over i Guds varetægt. Når Jesus siger: "Kom til mig med dine byrder", så må det i hvert fald gælde os, der står i hans tjeneste ☺

3) Selvmordet.

Få italesat selvmordet: "Har du overvejet selvmord?"

Karen Blixens historie om brevet fra en tjener, der skal læses ved den største glæde og den største sorg. Brevet indeholdt en sætning: "Husk – det bliver ikke ved".

Møllehave om selvmordet: I teksten "Mening, indsigt og medfølelse".

Selvmordet er en panikhandling – der kan vare over flere uger.

Tegn et billede af et håb. Tegn et billede af hvordan man kan leve med det grimme.

Psykologen Victor Frankl: Selvmordet er et nej til at livet har en meningsfylde, men det har det.

Der er ikke et punkt, hvor livet mister sin mening, for livet har værdi og mening lige til det sidste åndedrag. Frankl havde overlevet kz-lejr.

Sjælesorgen skal finde frem til om dette ønske om døden er oprigtig eller om man føler sig presset både af familien eller sig selv om sin situation.

4. Forsoning

Hvor går jeg hen med den forsoning jeg ikke kan få mere med "mine kære"?

- er der tale om skyld, eller om der er andre motiver (f.eks. at problemer ikke blev løst før døden indtrådte)
Der er spørgsmål om at forsones sig med 1) overtræderen eller 2) min situation.

Motivanalyse

Løgstrup: Urørlighedszonen

Om at gå på motivanalyse, hvilket skal gøres med meget stor forsigtighed, hvis overhovedet.

Gå på jagt efter noget, man ikke er kendt med. Problemet er ikke hvad problemet er.

Jeg går på jagt efter de skjulte motiver – men ofte med et negativt fortegn. Det bliver afsløret hvilket menneskesyn man har.

Dette skal man afholde sig fra, og bliver man opfordret til det, så skal man være utrolig varsom med det.

Sjælesorgens historie (v. Lektor Mikkel Wold)

Hvorfor vende sig til traditionen?

Goethe: Kirken fornyer sig ved at søge tilbage til rødderne.

Filmen *"Fahrenheit 451"* – et skrækkesejpe på hvad der sker med rodløse mennesker – de kan let manipuleres.

I filmen her er bøger forbudt, og derved forsvinder eftertanke. Der rykker et brandkorps ud, når der bliver fundet et bibliotek og brænder det ned.

Diktatoren styrer landet ved sentimentalitet – og ingen kan modsige ham, fordi de ikke har noget at stille op imod det.

Partisaner grupper værner om bøgerne ved selv at blive bøger. En er H.C. Andersen og kan en masse af ham udenad. En anden er en anden forfatter etc.



Antikkens sjælesorg

Platon kaldte sjælesorgen for "Omsorg for sjælen" - forekommer to gange i forsvarsskriftet for Sokrates, Apologien fra ca. 400 f.Kr.

Sjælen er udødelig, og derfor er omsorgen for sjælen altafgørende, for frugterne af denne omsorg vil sjælen tage med sig ind i evigheden. Der ligger samtidig i begrebet "omsorg for sjælen" et angreb på alle former for mindreværdig omsorg, som er koncentreret om legemlige ting, ejendom, ros og ære. Det centrale i Sokrates' virksomhed var at sørge for sjælen og at gøre sjælen så god som mulig (hvilket var – cf. afsnittet om at gøre til filosof – alle filosofers opgave). Man kan ikke bruge samme virkemidler på alle mennesker – som en god kirurg eller fødselshjælper må sjælesørgeren lære at komme forskellige behov i møde.

Omsorgen for sjælen er et anliggende for kollektivet, så man er forpligtet på at drage omsorg for sin sjæl. "Tænk på dit ansvar". "Navigare necesse est, vivere non est necesse"¹⁸. Tanken er, at der er en opgave, der er større end jeg, og den skal udføres.

Der menes: Hvad er det, jeg lever for? Hvad er det styrende i mit liv?

Moderne eksempler på meningen med livet som livsbærende:

- *Nietzsche*: "Ein Mensch, der weiß warum, kann fast alles ertragen"

- *Viktor Frankl* efter Auschwitz skrev han bogen "Psykologi og eksistens"¹⁹. Han beskriver sine psykologiske

¹⁸ "Det er nødvendigt at sejle, det er ikke nødvendigt at leve" - Ifølge Plutarch udtalt af den romerske general og konsul Pompejus den Store da han under en storm beordrede sømænd at sejle korn fra Afrika til Rom

¹⁹ Frankls eget eksempel: Han smuglede manuskriptet til hans doktordisputats med ind i kz-lejren, men det blev smidt i brændeovnen med et "noget lort". Men – selv om han regnede med at chancen for at overleve var omtrent 2%, så havde han sat sig for at genskabe disputatsen. Det gjorde han ved på små-sedler presset ind i revner i træsenget at genskabe dispositionen til afhandlingen. Og disse små papirlapper tog han ned og gennemlæste for at genskabe afhandlingen. Han havde en mening og et formål med at leve og overleve: Sin disputats.

iagttagelser i klezjren. Dem, der havde en mening²⁰, et formål og noget at leve for havde større chance for at overleve.

At gå til filosof

Man kunne blive dømt til at drage omsorg for sin sjæl – der var domme på at gå til filosof, at man skulle have kontakt til en filosof i 5 år for at forædle sin sjæl. Det var en samfundsbevarende foranstaltning. Denne straffeforanstaltning/bod bliver delvist fulgt med ind i kirkens sjælesorg i udviklingen af kirketugt og dele af klostervæsenet. Men sporene er også fremtrædende hos kirkefædre, især de kappadokiske fædre.

Lykken?

Wilhelm Schmid: Lykken, og hvorfor det ikke er det vigtigste.

Hvordan filosofien kan blive relevant for det moderne menneske med udgangspunkt med lykken.

Det moderne lykkebegreb er blevet en følelse – men det har det ikke oprindeligt været. Men hvad menes med lykke?

Antikken

Lykken er ikke noget man skal glæde sig til. Fortuna er ikke nogen tilforladelig gudinde, og man kan vente sig lidt af hvert fra hende.

Middelalderens lykkebegreb:

Lykkehjulet: At være bundet på lykkehjulet er ikke et rart sted, for pludselig er man oppe i solen og nede i mudderet.

Lykken er lunefuld (cf. Revyvisen).

Oplysningstiden:

Lykken er den størst mulige følelse af velværd. Jeg kan medvirke til min egen lykke.

Uafhængighedserklæringen i USA taler om at enhver har ret til at stræbe efter lykken.

Moderne lykkebegreb

- herefter blev lykken anset som en følelse.

Den, der spørger efter det lykkelige liv er også et spørgsmål om at finde det meningsfulde liv.

Og så er vi over hos Frankl.

²⁰ Mister man meningen, så bliver man fortvivlet. I lidelsen er der ikke nødvendigvis en fortvivlelse, hvis man har en mening enten i lidelsen eller over lidelsen.

Frankl peger på tre ting, der kan give mening: 1) Oplevelsesværdier (naturens skønheder), 2) skabende værdier (det at gøre/skabe noget kan give mig mening) 3) Indstillingsværdier ("jeg er ikke herre over hvad der tilstøder mig, men jeg er herre over hvordan jeg modtager det. Jeg kan bruge min trodsagt". "Dette skal ikke knække mig. Jeg kan rette mit blik på det, vi har haft sammen frem for det vi ikke længere får"). Men selv Nietzsche levner dog plads til den ultimative fortvivlelse. Nietzsche: "Den, der ved hvorfor han lever, kan bære næsten hvert eneste "hvordan"".

Eksempler på antikke trøsteskrifter

Trøsteskrifterne var folkeeje og blev læst flittigt og brugt.

Krantor (død 276 f.Kr.)

Krantor var kendt for sin poetiske udtryksformer. Det første antikke skrift med den sørgende far findes i skriftet "Om sorgen". Dette værk grundlagde en ny litterær genre, trøsteskrifterne – men alle Krantors værker er gået tabt.

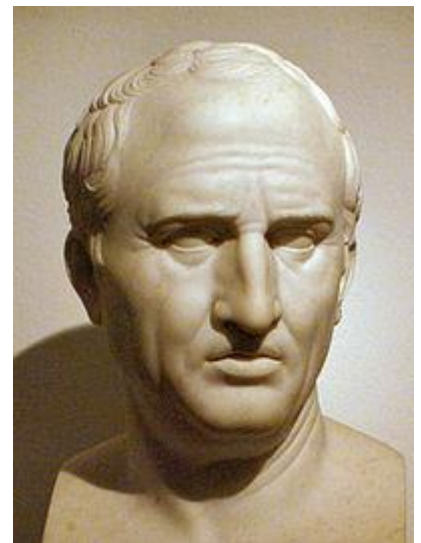
Han skriver til sin ven, Hippocles, der har mistet sine børn. Al lidelse, inkl. sorg er nødvendig og den skal hellere kontrolleres end udryddes. Og hans trøstende argument er, at livet er en straf og døden i virkeligheden er sjælens befrielse. Den sørgende ven skulle mindes om de evige idéer.

Cicero (106-43 f.Kr.)

*Kondolancebrev fra Servius Sulpicius til Cicero*²¹,

Cicero havde mistet sin datter og Sulpicius skrev et trøstebrev ikke fordi Cicero kendte til disse trøstende ord, men fordi "sorgen kunne have grebet dig så stærkt, at du ikke kan holde dig tankerne for øje". Han prøver at bruge fornuften som indgangen til en form for trøst. Brevet sluttes med følgende svada²²:

"do not allow anyone to think that you are not mourning so much for your daughter as for the state of public affairs and the victory of others. I am ashamed to say any more to you on this subject, lest I should appear to distrust your wisdom. Therefore I will only make one suggestion before bringing my letter to an end. We have seen you on many occasions bear good fortune with a noble dignity which greatly enhanced your fame: now is the time for you to convince us that you are able to bear bad fortune equally well, and that it does not appear to you to be a heavier burden than you ought to think it".



Skriftet Tusculanæ disputationes

Ciceros skrift "Om trøsten" (Consolatio) er dog desværre gået tabt, men Cicero henviser til og citere fra dette skrift, der er affærdiget samme år (45 f.Kr.). Han sammenfatter det, han kalder for trøstens pligter.

- De lægende ord må tales i rette tid.
- Det er ikke nogen nytte at bukke under for sorgen
- Lidelsen er af begrænset karakter og et fælles menneskeligt livsvilkår.

²¹ Cicero havde selv oplevet sorg. Han lod sig skille efter mere end 30 års ægteskab, hvilket satte Cicero i en økonomisk trængsel, da han skulle betale medgiften tilbage. Omkring 46 f.Kr. giftede Cicero sig med den femtenårige Publilia, sandsynligvis for pengenes skyld. Efter datteren Tullias død i 45 f.Kr. skilte han sig fra Publilia, vistnok fordi hun var godt tilfreds med hans datters død. Tabet af Tullia var den største sorg i Ciceros liv: "Da hun var i live," skrev han til en ven, "havde jeg altid et sted at søge tilflugt, et hvilested. Jeg havde en, hvis søde samtale hjalp mig til at slippe byrden af mine sorger og ængstelser." (skriftet "Ad Familiares IV"). Hans datters død transformerer hans interesse mere i retningen af det mere personlige og filosofiske: "Now that I have been struck by the most heavy wound of fortune and am freed from the administratioin of the state, I seek a medicine for my pain in philosophy"

²² På nettet kan man finde engelske oversættelser – den bruger jeg her. Den her omtalte brevveksling findes i Appendixet til disse noter. De er hentet fra hjemmesiden <http://www.fordham.edu/halsall/ancient/cicero-letters.asp>

- Rådene skal tilpasses den enkelte (Ikke nok at sige, at vi alle skal dø – eller du er ikke alene med din sorg)
- "Naturen har givet os livet som lån, og skal vi klage, når naturen tager hvad der er sit tilbage". Cicero ville gøre op med ritualer, der tvang folk til sorg. Man skulle sørge. Han bruger ikke ordet "u-autentisk", men kunne lige så godt bruge det. Sorgen er ikke ægte, men fremtvunget.

Plutark (død 125 e.Kr).

I mellem værker, der omhandler ægteskab, familie og børneopdragelse, har Plutark skrevet to trøsteskrifter:

1) "Consolatio ad Apollonium"

Til en far, der har mistet sin søn. Han roser sønnen i store vendinger²³ – og forstår også sorgen. Sorgen er naturlig ("der eksisterer ikke noget menneske, som er velsignet i alle ting") og skal have sit udtryk, men den skal ikke passes og plejes. Vores livs målestok er ikke dets længde, men dets kvalitet. At være stædige i vores sørgen er vejen til vanvid.

Hvem ved ikke om Gud har taget den døde til sig for at skærme den døde for et eller andet. "Dem guderne elsker, de dør unge [...] "Men han døde i utide", ja, men for netop denne grund er hans lod glædeligere og han er forskånet for meget ondt".

2) "Consolatio ad Uxorem" ("Trøst til min kone"),

Et personligt skrift til sin egen hustru efter at de havde mistet deres toårige datter, Timoxena.

- "Vi er nu igen på det punkt, hvor vi var, før vi fik hende. Vi kan nu tælle de to år, som vi havde sammen, som vores velsignelse".
- Han advarede om de mennesker, der kom for bare at få hende til at genoplive sin sorg.
- "Vort barn har ikke oplevet noget tab".
- Sjælen er blevet sluppet ud som en fugl af sit bur.

Kristendommens historie

En gennemgang af forskellige historiske epoker

Ørkenfædrene

Kristne eneboere i 200-400-t., som brød med datidens bybaserede kristendom og isolerede sig i den egyptiske og syriske ørken. Man fandt ikke ro i byen, men søgte ud og væk fra larmen. Mange opsøgte dem for at modtage visdom og råd. Her er dyb klogskab og råd at hente. De blev åndelige vejledere for disciple, som strømmede til, og dermed grundlæggere af det kristne munkevæsen. Beretninger om ørkenfædrenes liv og lære blev særdeles udbredte gennem hele middelalderen og dannede mønstre for senere eneboere og munke.

²³ " But he, in the most blooming period of his years, has departed early, a perfect youth, envied and admired by all who knew him. He was fond of his father and mother and his relatives and friends, or, to put it in a word, he loved his fellow men; he respected the elderly among his friends as fathers, he was affectionate towards his companions and familiar friends, he honoured his teachers, and was most kind toward strangers and citizens, Bgentle with all and beloved of all, both because of his charm of appearance and because of his affable kindness."

Anselm Grün (født 1945, nulevende. En tysk benediktinerpater og forfatter til mange spirituelle bøger og åndelig rådgiver). I bogen "Geistliche Begleitung den Wüstenväter" peger på tre ting (tre gaver), der kendetegner disse fædre

- Hjertekundskab: Man har lært sit eget hjerte at kende, og kan derfor hjælpe andre. Det er et kendskab til hvem jeg er. Men det egentlige formål var ikke at hjælpe andre, men at finde sig selv, selverkendelse. Får man ikke det, så går man til grunde i ørkenhulen, det er ikke som at sidde i isolationsfængsel. Den kristne eneboer er ikke ene – men er i konstant dialog med Gud.
- Evnen til at skelne: Skelne mellem forskellige impulser. At man kan skelne mellem hvad der kommer fra Gud og hvad der kommer fra Djævelen. Jeg skal hjælpe med at skelne mellem hvad der er væsentligt og uvæsentligt.
- At se virkeligheden under ordene og de non-verbale signaler. Når problemet ikke er problemet.

Luther pegede på tre vigtige redskaber for en teolog²⁴: Oratio (bøn), Meditatio (meditation, men ikke i østlig forstand²⁵) og Tentatio (prøvelse, lidenskab).

Ørkenfædrenes visdom

"Får du en hovmodig tanke, så gå ind i dig selv og tænk efter om du overholder budene, om du elsker dine fjender, om du glæder dig, når det går dem godt og bedrøves. Når de møder modgang, om du ser dig selv som en ydmyg tjener og en synder som alle andre. For således undgår du at tro, at du kun handler godt i alle forhold: Ved visheden om, at netop en sådan tanke ødelægger alt.

Amma Sara – en af de få kvinder, der var tilknyttet ørkenfædrene:

"Bed ikke om at alle mennesker vil være tilfreds med dig. I stedet skal du bede om at møde alle med et rent hjerte"

Jeg gør mig ikke afhængig af andres bedømmelse af mig – mange i moderne verden indretter sit liv efter hvordan andre omtaler en.

"Der er intet, der fryder Djævelen som den, der ikke vil lægge sine tanker åbent frem".

De tanker, der ikke er lagt frem, er nemmere at manipulere. At kende troldens navn er at styre den.

Det er ikke alt, men noget

"En soldat spurgte en af de gamle, om Gud skænker syndere sin tilgivelse. Og den gamle svarede: "Sig mig, min gode ven, smider du din kappe ud, hvis den er blevet revet itu?" Soldaten svarede: "Nej, jeg reparerer den og fortsætter med at bruge den". Den gamle svarede så: Hvis du passer på din gamle kappe, vil Gud så ikke være barmhjertig over for sit eget billede?"

²⁴ <http://mikeratliff.wordpress.com/2010/03/02/gods-method-of-our-spiritual-growth-oratio-meditatio-tentatio/>

²⁵ Luther om meditation: Du skal meditere, ikke blot i hjertet, men også i det ydre. Når det gælder den mundtlige forkyndelse og ordene i Bogen, skal du stadig sammenligne dem med hinanden, læse dem om og om igen med flittig opmærksomhed og eftertanke for at blive klar over, hvad Helligånden mener med det. Og vogt dig, så du ikke bliver træt og tænker, at det er nok, når du har læst, hørt og sagt det en eller to gange og at du da forstår alt til bunds. For du bliver aldrig en god teolog af det, og de, som tænker sådan, er som umoden frugt, der falder af træet før den er halvmoden (WA 50. 659 (forord til de tyske skrifter, 1539).

Basilios

Man skal ikke bare tale med folk, men også hjælpe dem rent fysisk, f.eks. 370 institutioner i Kappadokien for spedalske. Virkeliggørelsen af "omsorg for sjælene".

Den offentlige syndsbekendelse, der var nødvendig for genindtrædelse i menigheden, var han imod. Det var ikke "små synder, men store som mord, hor og frafald, der skulle føre til udelukkelse, og hvis vej ind i menigheden var denne offentlige syndsbekendelse. Boden var et led i sjælesorgen. Men Basilios skriver: "Med syndsbekendelsen forholder det sig som med opdagelsen af legemlige sygdomme. Man ønsker ikke at blotte sin sygdom for alle og enhver, men kun for dem, der kan helbrede den".

Basilios' brev til Nectarius og hans hustru:

"Barnet er ikke røvet fra os, men vi har givet det tilbage til ham, som har lånt det til os. Og dets liv er ikke udslukt, men byttet ud med et bedre. Jorden har ikke slugt vor kære, men Himlen har taget ham til sig".

Klare paralleller til brevet til Cicero om at miste sit barn.

Vil mon nogen lade sig trøste af sådanne ord? Vi skal ikke afvise det.

Gregor den store: Liber regulæ Pastoralis

Han betegner sjælesorgen som en kunst – den ypperligste kunst²⁶.

I dette skrift behandler han spørgsmålet om hvad det er præsteembedet kræver?

- Det kræver for det første et blik til uærlige og magtfulde sjælesørgere. Mange er ukyndige i åndelige spørgsmål. Andre øver magt som vejledere over andre²⁷. De, der nyder at styre andre følelsesmæssige liv. De, der ser ud som, men ikke er hellige.
- Man skal ikke være fristet af rigdom. Man skal være erfaren – man skal have fred med sig selv.

Kort om Basilios (ca. 330-379)

Biskop af Caesarea i Kappadokien; helgen. Som ung studerede Basilios filosofi og teologi, bl.a. i Athen, hvor han modtog påvirkninger fra Origenes' lære og blev ven med sofisten Libanios og Julian, den senere kejser. Efter studietiden slog han sig i en årrække ned som eneboer i Kappadokien, stærkt optaget af asketiske idealer. Under en senere rejse gennem Syrien, Palæstina og Egypten lærte han flere munkesamfund at kende; ved floden Iris i Kappadokien grundlagde han et munkesamfund, hvor andagt og fysisk arbejde skulle præge fællesskabet. Basilios' idéer har haft stor indflydelse på senere tiders klosterliv i den ortodokse kirke. Basilios var biskop af Caesarea fra 370. Han havde tidligt taget parti for den nikænske trosbekendelse imod arianismen (den arianske strid), og med sin betoning af Helligåndens guddommelighed nyformulerede han den nikænske lære.

Gregor den Store (540-604)

Blev biskop mod sin vilje. Som 35 årig grundlagde han et klostresamfund på Sicilien, hvor han levede til han i 590 blev ført til Rom for at blive pave mod sin vilje. Han kendetegner sin tid efter at han blev pave som den forfærdeligste tid i sit liv – men nu skulle han udføre opgaven.

²⁶ I grundsætningen "Ars artium regimen animarum" – som cirka betyder: Kunstens kunst er at lede sjælen.

²⁷ En chefpsykolog sagde, at mange bliver psykologer som magtinstrument over andre. Den, der har magt over andre, har den største magt. Den med det lille jeg kan her få en magt over andre, som han ellers ikke ville have haft.

- Uegnet er dem med Ustabile vaner, dem, der har en unaturlig interesse for andre²⁸.

"Den herskesyge sjæl er tilbageholdende så længe den stræber efter magt. Men når den har nået sit mål, så nyder den det opnåede".

Sjælesørgerens eget liv:

- Leve et rent liv som kan bruges som forbillede for andre
- Man skal være tæt på alle, men alligevel ikke for tæt på.
- Man skal være en ydmyg kammerat for den lidende.
- "Venlighed må blandes med alvor"
- Ikke stress, for nogle "Forveksler travlhed med resultater"

Samtalen med mennesker skal være rettet ind efter den enkeltes situation og personlighed. Gregor den Store nævner og bearbejder 30-35 forskellige cases.

Skriftets afslutning

Efter at have beskrevet den gode præst og sjælesørger afsluttes hele skriftet med denne fantastisk afslutning: See now, good man, how, compelled by the necessity laid upon me by portraying a handsome man; and how I direct others to the shore of perfection, while myself still tossed among the waves of transgressions. But in the shipwreck of this present life sustain me, I beseech you, by the plank of your prayer, that, since my own weight sinks me down, the hand of your merit may raise me up".²⁹

Ambrosius (ca. 340-97)

- Augustins mentor.

"Sjælesorgen er Jesu Kristi kærligheds stedfortræder"

Fortiden – i dag

I dag hentes ikke bare inspiration fra fortiden, men direkte også livsstil fra fortiden.

Robert Kennedy, antikken

Robert Kennedy, tilegnede sig den antikken verdens tragedier og hentede inspiration til hans politik i antikken. I den fantastisk bekendtgørelse om Martin Luther Kings død (der kan ses på youtube og som kan læses i sin helhed i appendixet til notaterne her – citerer han fra antikken:

My favorite poet was Aeschylus. He once wrote: "Even in our sleep, pain which cannot forget falls drop by drop upon the heart, until, in our own despair, against our will, comes wisdom through the awful grace of God."

Father Lazarus, ørkenfædrene

Han lever i en klippehule på en madrasse med få billeder på væggen. Bor dér i 14 dage ad gangen Det interessante er at hvis man havde interviewede de gamle ørkenfædre, så er tilgangen meget autentisk. Han er skånselløst ærlig – og siger tingene som de er. "I used to be captain on my own ship, but now I'm in the hands of God".



²⁸ Et godt råd må være: Spørg en gang imellem sig selv hvorfor du spørger det, du gør.

²⁹ Hele bogen findes i engelsk oversættelse her: <http://www.newadvent.org/fathers/3601.htm>

Skriftemålet (v. lektor Mikkel Wold)

Sjælesorg ved reformationen

Luthers sjælesørger, der blev i den katolske kirke: "Se på Kristus i stedet for dig selv" - "Kom dog med nogle rigtige synder". Luther motivsøger i forhold til sig selv. Selv i den dybeste anger er der en stolthed – nemlig en stolthed over sin anger. MEN udgangspunktet er ikke mig selv, men "se på Kristus".

Skriftemålet er det helt rette rum for sjælesorgen. Her i sjælesorgen er samtalen mellem ligeberettigede, mellem brødre, det er brødre, der hjælper hinanden – det er det almene præstedømme i funktion. Det er trøst og ikke et magtmiddel.

Luther er tæt på at erklære skriftemålet for at være et sakramente.

Historisk view

Kristus giver kristne magten til at løse og binde (1. Kor 5 – om udstødelse i menigheden. Det er menigheden, der udstøder, men det er Paulus, der udtaler dommen – dette for at beskytte menigheden.

Retssager mellem brødre skal desuden afgøres i menigheden). Skal

Tertulian mente, at mord, hor og frafald ikke skulle kunne tilgives så man kunne komme ind i menigheden igen. Oldkirkens bekendelse og bod var offentlig i forhold til menigheden.

Efterhånden (Origenes) glider kravet om offentlig bekendelse ud op i den tidlige middelalder. Men der blev lagt vægt på bod i forbindelse med skriftemålet.

Tavshedspligt var udbredt i de "små synder", men efterhånden blev skriftemålet generelt underlagt stærk tavshedspligt – det var sjælesorgen ikke, da den kunne hjælpe andre; dog måtte man ikke udlevere andre. Der blev udsendt breve/dialoger, hvor navnet var slettet, men meningen var at man skulle personligt hente hjælp her.

1200-tallet: Der kom en sakramental funktion ind i skriftemålet. Der var en bøn fra præsten om at tilgive synderens synd.

4. lateranerkoncil (1215):

- en god kristen skal gå til skrifte en gang om året. Den, der ikke går til skrifte skal spærres adgangen til kirken og nadveren.

- skriftemålet (Thomas Aquinas som teoretisk bagmand) blev delt op i disse fire trin:

1. angeren (contritio)
2. bekendelsen (confessio)
3. syndsforladelse (absolution) - altså mere tilsigelse end forbøn.
4. Genoprettelse (satisfaction) – jeg skal prøve at gøre det godt igen.

Punkt 3 knyttes til kirkens nøglemagt – det er kirkens opgave. Det er kirken, som har denne myndighed og derfor er det kirken, der skal forkynd/bestemme hvad der skal tilgives. Det førte videre til salget af overskydne gode gerninger.



Præsten skal ved hvert tilfælde bestemme/vurderer hvad boden for den enkelte angrene i stedet for at slå op i en bog og læse bodens karakter. Der sker en decentralisering af boden. Tydelig understregning af præstens tavshedspligt. Hvis præsten ikke vidste hvordan man skulle hjælpe den angrende, så kunne man opsøge hjælp hos kollegaer under anonymisering af den angrende
Hvis man røber fra skriftemålet vil man blive afsat fra sit embede og sat i et streng kloster resten af sit liv som en streng bod.

Luther og skriftemålet

1539: Prædiken af Luther.

3 slags skriftemål:

1) For Gud – troens skriftemål. Må intet øjeblik forsømmes, da det danner den kristnes liv. Udebliver jeg kommer dommen over mig. Jeg skal fordømme mig selv som synder.

2) For mennesker – kærlighedens skriftemål – for brødrene. Jan Lindhardt: Det er den for tiden stærke, der hjælper den for tiden svage

Når man har fornærmet nogen skal man hente tilgivelse hos denne. Cf. Jesu ord: "Står du ved alteret og kommer i hu, at din næste har noget imod dig, da læg din gave og gå og forlig dig med din næste".

Man søger sin næste før man søger det hos Gud. Springer man dette over pga. hovmod, så vil det første skriftemål være omsonst.

3) Det paven har påbudt overfor præsten (i 1215). Det er ikke befalet af Gud – men samvittighederne er blevet plaget af pavens mange regler og påbud. Gud tvinger ikke mennesket til dette hemmelige skriftemål hos præsten. Det skal ske med lyst – gør du det med ulyst så gør det heller ikke. Gør du kun det for at holde pavens bud, så gør det ikke.

Skriftemål er dog tilrådeligt og godt:

- det er godt at modtage Guds ord uanset hvor man hører det.

- du skal have fokus på Guds ord og ikke lægge for meget vægt på hvad man selv siger. Man kan alligevel ikke få alle synder med. Det er Luthers eget liv et eksempel på – hvordan han blev drevet til fortvivelse over ikke at få alt med – indtil han fik rådet "se på Kristus". Det er altså ikke med vægtlægning på confessio, men absolutio. Contriio lægger Luther ikke så stor vægt på, da han står i en kamp netop mod dette.

- ordet er rettet til dig personligt ligesom hos nadveren. Her vil Gud tale til dig personligt – vil du ikke stræbe efter det. "Hvor to eller tre forsamles, der vil Gud være til stede". Der er en befrielse i at høre det personligt til mig – ikke "blot" til alle, kollektivt³⁰.

Hvor bliver satisfactio af hos Luther? "Dén Kristus eksisterer ikke, som er død for de syndere, som ikke efter tilgivelsen af synderne tager afstand fra synden og fører et nyt liv" og "Lovforagterne vil lade folk forblive i deres gamle væsen og alligevel erklære dem salige. Men konsekvensen må være, at en kristen skal have Helligånden og føre et nyt liv – eller vide, at han ingen Kristus har"³¹.

³⁰ **Den kollektive absolution** Hvorfor har man den kollektive absolution ved gudstjenesten? Man vil undgå confession-hysteriet. "Bekendelsen behøver vi ikke, men det vigtigste er at høre tilgivelsen". Habsmeier mener, at ethvert personligt skriftemål er en forfærdelig omgang navlepilleri.

³¹ WA 50. 599 (Om koncilierne og kirken, 1539)

Hvad med nøglemagten til at låse? Luther vil sige, at jeg gør det på Guds vegne, når jeg tilsiger tilgivelsen, men ikke når han taler om prædestineret dom.

Kan man som præst tilbageholde absolution ved et skriftemål? – f.eks. hvis man er i tvivl om hvorvidt angeren er reel hos den skriftende? Hvem skal måle angeren og om angeren er anger eller en del af en byttehandel med Gud (jeg giver anger og du giver mig paradiset)?

Confessio Augustana

Det var tæt på at man talte om skriftemålet som sakramentet – man havde ordet i skriftemålet, men man mangler tegnet i sakramentet.

I CA 11, 12 og 25 omtales skrifte. Det eneste Luther kæmpede mod i skriftemålet var tvangen – og gik man ikke til skriftemål af hovmodighed, så havde man ikke lod og del i at være en kristen. Der er forskel på at man siger ”jeg har ikke brug for det” og så at det bare er gledet ud.

Den lutherske ortodoksi sender skriftemålet ud til sygebesøg etc. og det bliver en formel, der skal lyses af og ikke liv.

Gudsbilleder i sjælesorgen (Sygehuspræst ph.d. Tove Gade)

Udgangspunktet i nogle af de gudsbilleder, hun har mødt.

- Hvorfor holder Gud sig længst væk, når jeg har mest brug for ham?
- Hvorfor sover du, Gud?
- Hvorfor hører Gud ikke mine bønner? De når kun til loftet.
- Nu hvor det virkelig gælder, så føler jeg ikke at Gud er her.



Hvad mener man med "Gud": En, der sidder og trækker i trådene, men uheldigvis trækker han i den forkerte retning. Det er nok bare min egen skyld – man tager meget mere skyld på sig end man kan, for at få sat det onde ind i en sammenhæng. Man graver frem i fortiden for at finde undskyldninger for at blive ramt – også selv om det ikke har noget at gøre med den nuværende situation. Man gør nærmest alt også for at undskylde Gud.

Gudsbilledet er den strenge, øjet i det høje, en lunefuld dæmon, en blind skæbne, en, der leger med mennesker, en, der er imod al livsytringer. " Kort sagt: Gud er enten impotent eller ondsindet. Er dét en gud, der er værd at dyrke?" (studievært ved Deadline, ateist Adam Holm, i kronik i Politiken³²).

Der er meget skæbne-tro og forsyns-Gud i deres billede af Gud i deres kriser – og uanset hvor meget viden, der kommer ovenpå, så vil det nok altid være det billede, der kommer frem i en krise. I en krise går man tilbage til fortiden også religiøst. Man vender tilbage til et sted, hvor man følte tryghed i forhold til Gud – og det kan være rigtig mange år tilbage, måske konfirmationsalderen.

I en krise er man i følelsernes vold – uanset intellektuelt og trosmæssigt ståsted.

Anna-Maria Rizzuto: The birth of the living God (1979)

Troende katolik og psykoterapeut og psykolog. Vi har ikke bare en Gud, der er bevidst, men også en underbevidst Gud – en såkaldt "Pet God", yndlingsgud, kæledyrs Gud i lommen. Før vi hører noget om Gud er der et beredskab, så vi ved, hvad der er tale om, når vi taler "Gud".

For nogle er det svært at tale om Gud, pga. et dårligt forhold til forældrene i barndommen. Man har haft uopfyldte behov, som man vil have hele livet. Man vil have svært ved at få nye og udviklede gudsbilleder. Adam Holm slutter sin kronik af med at skrive: "hvis den [kronikken] kan minde om, at Gud ikke formår at beskytte det mest dyrebare, vi råder over, barnets liv, har disse linjer ikke været helt forgæves" – lad os slippe af med Gud. Helt i tråd med Freud, der siger: Vi skal ud med Gud³³.

Tanken om Gud dukker op ved overgangstider, forelskelse, fødsel, dødsfald. Der findes ikke mere religiøse tanker end i disse tidspunkter. F.eks. fødslen, hvor man taler om "gave" etc.:

"Som et overgangsobjekt er det altid muligt for gud at være tilgængelig for fortsat accept eller fortsat forkastelse. Som en glemt bamse ligger gud forladt i et hjørne indtil en død, en stor smerte eller en intens glæde igen får ham til at komme tilbage til et knus eller en forkastelse – og så bliver han glemt igen" (s. 179).

³² <http://politiken.dk/debat/kroniken/ECE1967679/den-guddummelige-tragedie/>

³³ Rizzuto skrev bogen "Why did Freud reject God", hvor hun bruger Freuds egne idéer på Freud selv. Freud havde et fraværende forhold til sine forældre og en amme, der brugte en bibel med meget skarpe gudsbilleder/illustrationer. Disse tog Freud med sig – rent fysisk i gudebilleder i sin konsultation.

Man finder ind til dem og det, der giver en tryghed: Opera, stor kunst, præsten, terapeuten, der skal bringe balance i livet igen.

”Der er ikke noget barn, som kommer til Guds hus uden at have sin egen gud under armen”.

Ja, Ingen kommer til Guds hus uden at de har deres ”pet God” med sig:

The pet god, ”den hjemmelavede gud, yndlingsguden” – ”hvert enkelte menneskes ubevidste gud – er helt unik. Det dannes af ens forhold til sig selv, til andre og til gud, sådan som han er blevet én fortalt”

”Det er en ny repræsentation/billed som kan have forskellige bestanddele, som tjener til at udglatte og trøste, give inspiration og mod eller frygt – langt ud over inspirationen fra barnets forældre (s.46)

”Nogle mennesker kan ikke tro, fordi de er rædselsslagne for deres gud. Nogle vover ikke at tro, fordi de er bange for deres Gud. Nogle vover ikke at tro fordi de er bange for deres barnlige ønsker om at tro. Andre tror ikke fordi de har skabt sig andre typer af guder, som hjælper dem lige så godt” (s. 47).

Gud i kirken

Man kommer til kirke, men hvad hører man? Hører man ikke blot det, der bekræfter ens eget gudsbillede eller kan man dér få ændret sit billede?

Men i det personlige møde, samtalen ved dåb, minikonfirmander, konfirmander

Klarl Frielingsdorf: Von überleben zu leben (1989)

Ofte er det, at man har ”en Gud” i ens mund og ”en anden Gud” i ens sind.

”... en attribut, en af Guds måder at vise sig på, er blevet gjort til den eneste og blevet overbetonet” (s. 167).

Frielingsdorfs undersøgelse af 591 livshistorier: Flere mennesker har i deres krise negative gudsbilleder, og at man har flere forskellige negative gudsbilleder.

94% billedet af den straffende, gengældende dommergud,

90% billedet af den dæmoniske døds gud,

63% billedet af den dæmoniske præstations gud og

52% billedet af bogholderguden.

Dog også positivt – det kan også være en ”Lückenbüssergot” (s.112)

Når man taler om Gud (med stort), så taler man måske om gud (med lille) altså den Gud, som man selv har konstrueret.

Göran Bergstrand: En illusion och des utvikling (1984)

”Den tro som man i själavorden framför allt behöver att komme i kontakt med är den, som finns i det omedvetna. Det är oftast gudsrelationen i det omedvetna och intet i den medvetna gudsrelation som skapar svårigheter att leva, och som man därför måste se till hur man skal kunne förändra” (s. 131 ff)

Det man skal tale til er ikke det bevidste gudsbillede, men det ubevidste – og dette skal man forsøge ikke at korrigere eller rette til, men hellere udvide.

Det gudsbillede mange har, er det, man ofte vil kalde "den gammeltestamentlige Gud". Det er ofte et teistisk-gudsbillede, og det kan let affejes af ateismen.

"Jeg beder hver aften *mit* fadervor".

En rigtig god ting, men bliver det lidt en byttehandel, nu giver jeg noget, så får jeg noget andet tilbage.

"Jeg har jo min barnetro" – det kan være trygt, men er det måske ikke. Det er et værn om det billede forkert/rigtigt, som måske plager én, men som man for alt i verden ikke vil have at man piller ved, Ala "Rør blot ikke ved min gamle jul". Rør ikke ved min gamle Gud, for så er man bange for at det hele falder sammen. Går man ind og rør ved menneskers gudsbillede, så er man inde ved det inderste i et menneskes væsen, så derfor skal man altid være varsom, da det også er dér at der kan gøres stor skade.

Det gælder om som præst at vide at man prædiker ind i folks gudsbillede. Man skal ikke til at lægge et gudsbillede ind i folk, for det er der allerede. Man skal indgå i en relation for rigtigt at kunne tale med folk. Man skal give relationen tid – og forstå det andet menneske. *Man skal først se sig forstået, for at forstå.*

Hvilken Gud er det muligt at tro, når krisen rammer?

Forsøg på at tackle teodice – et forsøg på at forklare Gud og måske også forklare det onde bort.

Jakob Wolf: Den skjulte Gud (2001)

"Det egentlige spørgsmål er ikke, om Gud er til, men om han er ligeglad med os" (s. 192)

Jürgen Moltmann: Der gekreuzigte Gott (1973)

"Der er en længsel efter, at morderen ikke skal triumfere over offeret".

Epikur (340-270 f.Kr)

Rammer hovedet på sømmet i al forhold til Gud og det onde i livet:

Enten vil Gud afskaffe det onde og kan ikke
Eller han kan, men vil ikke
Eller han hverken kan eller vil.
Eller han både vil og kan

Hvis han vil, men ikke kan, er han svag.
Og det kan man ikke regne med hos Gud
Hvis han kan, men ikke vil, er han ond,
hvilket er ligeså fremmed for Gud
Hvis han hverken kan eller vil er han både svag og ond og derfor ikke Gud.

Hvis han både vil og kan, hvilket er det eneste,
der sømmer sig for Gud,
hvor kommer så det onde fra
og hvorfor afskaffer han det ikke?

Jakob Wolf: Jobs tårer (2009)³⁴

Arbejder med den skjulte Gud også efter åbenbaringen – han taler om den nøgne Gud, som vi ikke kan komme om til.

Luther: Det onde kommer ikke fra Gud, men det er et vilkår for os mennesker. I skelen mellem den skjulte Gud og den åbenbarede Gud sker nok en forkert opsplittning mellem første og anden trosartikel. Man kommer til at gøre treenigheden til noget andet end et samfund/enhed.

Gud åbenbarer sig i sin modsætning, nemlig den korsfæstede Jesus Kristus. Enhver teologi, der ikke lægger vægten på korsteologi er en herlighedsteologi, der ikke vil vide af, at lidelsen findes. Der ikke vil vide af, at der findes lidelse.

”At tale om Gud er at tale om en almægtig, alt virkende og prædestinerende magt. En Gud, der ikke er almægtig i den forstand, er ikke nogen Gud” – vil nok klæde ham at sige, at det er hans eget gudsbillede.

Tove Gade

Der er noget, som man ikke kan komme bag om. Der er noget, der er vilkår i vores liv – og som vi er nødt til at leve med som vilkår.

Man kan ikke se mening, især ikke for andre, men man kan se, at Gud følger os i vort liv uden at han skriver alle replikker.

Der er ikke nogen teodice, der kan svare på hvorfor? Hvorfor mig? Hvorfor nu? Hvorfor her? Og

Måske kan jeg finde ud af senere i mit liv, ikke hvorfor, men hvad det har betydet i mit liv.

Det man ser tilbageskuende er – som er i lidelsen og kun kan hentes dér:

- livet ikke er en selvfølgelighed.
- man ser hvad der er til hjælp og ikke hjælp
- hvem, der hjælper.

Vores opgave er ikke at tage det frem og vise det – men at gå med dem og holde håbet i live.

Men hvem er så med os i lidelsen?

Når man spørger efter en mening med lidelsen, så spørger man efter om Gud stadigvæk er en kærlig Gud og at der stadigvæk er noget at håbe på.

Der er ikke brug for lærersætninger, men trossætninger – om Gud, der er dér, også selv om han virker langt væk.

Jürgen Moltmann: Der gekreuzifte Gott³⁵

Det er den tro, der ikke har sit centrum i troen på Gud Fader, men i troen på den treenige Gud, som han har åbenbaret sig i Jesus Kristus, der er den, der kan bevare én i lidelsen.

³⁴ Skrevet efter at han har mistet et barn. Han har været nødt til at genoverveje sit standpunkt i lyset af denne oplevelse. Er kommet mere tro og erfaring ind i bogen – men han vender tilbage og finder dér ro.

³⁵ En bog, der forbinder første, anden og tredje trosartikel. Langfredag er ikke blot fortid, men nutid – Gud, der er villig til at lide som søn og som far. Treenighedsteologi er dermed at opfatte som en kortfattet udgave af Kristi lidelseshistorie i dens betydning for troen og håbet.

”Viden om Gud uden kendskab til vores elendighed/lidelser medfører indbildskhed”

Viden om elendighed uden kendskab til Gud skaber fortvivelse

Viden om Jesus Kristus skaber et centrum, fordi vi i ham finder såvel Gud som vores elendighed/lidelser”
(s. 197)

”I skaberværket kan man kun se Guds hænder i Kristus kan man se Guds hjerte”

Korsteologi må være treenighedsteologi, og treenighedsteologi må være korsteologi (s. 228)

Hvem er Gud, når lidelsen rammer?

Jesus oplevede anfægtelsen, forladtheden, ørkenen... ”det er nok fordi jeg ikke tror, at han føles borte”.

”Nej, det er måske netop fordi du tror, at du oplever dig forladt”.

Når man oplever anfægtelser, så skal man have et medmenneske – cf. brevet til Cicero. Man skal have hjælp til at sige det til sig selv, som man netop ikke kan sige sig selv i lidelsen/sorgen.

Jürgen Moltmann: Theologie der Hoffnung (1966)

Eskatologia Cruxis: Lidelse og håb.

Midt i lidelsen og at alt lukker sig om én, så er der pludselig noget, der åbner sig. Jeg kan måske ikke se igennem ”tæppet” nu, men pludselig kan det åbne sig og man kommer igennem.

”midt i sin lidelser at (turde) tro på Jesus Kristus er ikke ende på håb, men tillid til håb” og ”Den, der håber, forlader elendige virkelighed og begiver sig ud på Guds muligheds hav, sætter sin virkelighed radikalt på spil, idet han forventer, at Guds forjættelser vinder” (s. 206).

Trøst

Lidelse og håb sammen er vigtig.

Bent Falk – er kommet med etaper over flere bøger og udgaver af bøger:

- 1) Trøsten er at der ikke er nogen trøst...
- 2) og vi kommer i kirke for at høre om at der ikke er nogen trøst
- 3) og for at mærke Guds sol over det (i processen frem til dette sidste har han mistet sin hustru).

Hvem er Gud, når krisen rammer?

Hvilken trøst skal man give?

- 1) Lidelsen kommer fra den skjulte Gud, der vil åbenbare meningen selv? Men hvorfor hjalp han mig ikke?
- 2) Den korsfæstede Gud – men hvad hjælper det mig?
- 3) Gud fader – der har vist sig i den korsfæstede, der med Helligåndens hjælp viser os at det er samme forhold Gud har til os i dag.

Gruppearbejde om gudsbillede (v. Tove Gade)

Begyndte med at synge DDS 22: Gådefuld er du, vor Gud

v. 7:

”at du bag ved gådens slør
åbner os en anden dør,
og at Jesus er den vej,
der skal føre os til dig”

Jürgen Ziemer: Seelsorgelehre

Hvad man har brug for af kompetencer for en sjælesørger:

Person

Bent Falk: At være dér, hvor man er.

Man skal kunne være der som den person man er og med den historie, man har med.

Tiden efterspørger autensitet – dér i samtale afsløres det om man er det.

Kommunikativ

Kan man bidrage til en atmosfære, så den anden kan være dér. SÅ man spørger, lytter og tør konfrontere. Give frihed – men også sætte grænser om os selv og hvad vi har af tid og af mig selv, så man ikke ryger ud i sager, hvor folk får polititilhold og ikke må nærme sig præsten.

Hermeneutisk

Det at kunne skelne mellem det der er ens eget og den andens – have fornemmelser af hvor ens egne kompetencer ikke rækker længere, og hvor andre skal hjælpe til/overtage (psykiateren).

Åndelig

Det betyder meget, at vi ikke lider af åndelig blufærdighed – at man taler ”et Guds ord” ind i situationen.

Man skal gøre sig klart overfor sig selv, hvad man gerne vil sige – hvad man har tilegnet sig, så man kan give det videre.

Det er vigtigt, at man bearbejder sit eget gudsbillede for at kunne høre og forstå andres.

Foskett og Lyall: ”Helping the helpers”

Der skelner de mellem den teologi, der er tillært (learned), og den, der er blevet ens egen (earned).

Den, der er blevet ens egen tilegnet teologi kan støtte det med den tillærte.

Teoretisk

Hele tiden at være i bevægelse og lade sig udfordre – så man lader sig udfordre teologisk, åndeligt og psykologisk.

Spørgsmål til selvransagelse

Vi blev sendt til vores værelser med følgende spørgsmål til privat selvransagelse:

- Hvilke personer, mener du selv har været vigtig for dit billede af, hvem Gud er? – forældre, søskende, bedsteforældre, faddere, lærere, præster, venner oa.
- Hvordan var dit billede af Gud som barn? – og hvordan og hvornår har dit eget billede af Gud udviklet sig

fra du var barn og til i dag?

- I hvilke situationer i dit liv har din tro på Gud været særlig vigtig for dig?
- Har du selv nogensinde haft brug for og fået sjælesorg? – af hvem? – og hvorfor netop af vedkommende?

Spørgsmål til overvejelse alene og evt. sammen med andre

- Hvilken bibeltekst er blevet den centrale kristne fortælling for dig?
- Hvilket gudsbillede er der i den?
- Ser du en sammenhæng mellem bibelteksten og din egen troshistorie?
- Hvilken salme/salmevers betyder mest for dig?
- Hvilket gudsbillede er der i den?
- Hvilke skriftsteder og salmer bruger du jævnligt i sjælesorgssamtaler?
- Bruger du bøn, velsignelse, skriftemål i din sjælesorg?

Den gode samtale (v. Lektor Mikkel Wold)

Assessments forskellige dele

Hvordan indleder man en god terapitime (50 minutter)?

Man skal ikke være for tæt på - giver man hånd? Nogle gør ikke.

Jeg er ikke din ven, men jeg er flink og rar, men jeg skal måske sige noget til dig, som du ikke vil høre.

Må man sige noget om sig selv? Til en vis grad.

Hvordan holder man en afstand uden at være for personlig

1) "Hologrammet"

Jeg skal prøve at se alle mulige sider af en person? Sidder man afslappet? Er man nervøs? Siger man det, som terapeuten gerne vil høre? Er man god til at beskrive sig selv? Flakker blikket?

Det kræver ro – også ro over sig selv.

2) Jeg-styrke

Er det en selvstændig person, man taler med? Hvordan takler man de forskellige situationer?

3) Overjeg-dannelse

Freudianske teori – er der noget, der er overordnet styrende i den enkelte eller lader man sig styre af impulser? Lever man værdiløst?

Er vedkommende vægelsindet – styret af impulser – det

4) Relationsstrukturer

Er der et netværk – er personen ensom? Og hvorfor har man valgt at være ene?

Er relationsstrukturen svag, så er overjeg-dannelsen sikkert også.

5) Empati og alliance

Har jeg medfølelse som terapeut for klienten eller bryder jeg mig ikke om den person?

Frankl: Den, der ikke har empati med sin klient har ikke adgang til deres sjæl

6) Selvbillede og motivation

Nogen henvender sig til en psykolog uden at været motiveret – man vil egentlig ikke rigtig ud af deres problemer også selv om de bruger MANGE penge på terapien.

Hvordan er ens selvbillede: Jeg er et fantastisk menneske – men omgiver mig med idioter. Jeg har været gift tre gange begge gange med en psykopat.

Splitting

Den syge ved ikke at vedkommende udnytter sjælesørgeren – han/hun vil ikke stoppe af sig selv, det skal sjælesørgeren gøre. UDEN at støde vedkommende og såre vedkommende.

7) Overføring/modoverføring

Her kommer en reaktion, der er fuldstændig overdrevet enten positivt eller negativt, og man forstår ikke

	<p>Man kan spørge:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Hvad kan jeg gøre for dig? - Hvad er det værste ved det, der er sket? - Kommer vi ind til det væsentlige her?
	<p>Ingen smalltalk – kun hvis det giver ro hos den anden. Smalltalk er en forhindring i at nå ind til det væsentlige.</p>
<i>Åbenhed og tålmodighed</i>	<p>Hvis man er ved at nærme sig noget, der er vigtigt og væsentlig - og måske kan smerte/være pinligt, så gør konfidenten klar til det: "Jeg skal lige sige til dig, at der er ikke noget af det, du siger, der vil kunne chokere mig... der er ikke noget, du vil sige, der vil forarge eller chokere mig"</p>
<i>Aldrig rutine:</i>	<p>Der er forskel på professionalismisme og rutine. Jeg kan godt sige det samme til flere, men det er fordi jeg kan se at det har virket hos andre.</p>
<i>Bekendt med problemet:</i>	<p>Er jeg bekendt med det problem, jeg står overfor? Er det her noget, jeg har sat mig ind i eller er det her sort for mig? Hvad gør man hvis ikke? Erkend det. Sig, at man er i en supervisionsgruppe, må jeg høre hvad de andres holdning til det er? Meget sjældent siger konfidenten nej. Det er ikke fordi, man er en dårlig sjælesørger, at man er "på Herrens mark". Henvis evt. til andre – også psykolog/terapeut folk med personlighedsforstyrrelse, skizofreni, selvmordstruede Vid hvad man kan og hvad man ikke kan.</p>
<i>Dialog:</i>	<p>Fører jeg en virkelig dialog? Det drejer sig ikke om "dig eller mig", men om løsningen af et problem, af en konflikt. Det drejer sig ikke om vores relation – temaet er noget konfidenten kæmper med. "Det forstår jeg godt" – "Det har jeg prøvet før, nu skal du høre". Det sidste kan ikke hjælpe nogen, men det er nødvendigt at vide, at man ikke er alene i sine problemer.</p>
<i>Hurtige konklusioner</i>	<p>Ikke nogen hurtige konklusioner. Tænker man efter en halv time, at man ved hvad problemet er, så er det nok forkert.</p>
<i>Den andens betingelser</i>	<p>Gå ind på den andens betingelser. Rigtig mange tilfælde vil folk gerne rette og vejlede folk. Nogle gange intervenserer man og modsiger man den anden – man river nogle ud af nogle misforståelser. Ikke på en arrogant måde, der lægger afstand. Det er sjældent at man blæser folk af banen ved at have en holdning. Den medvandreren, der bare giver ret, er egentlig en slags skjult ligegyldighed.</p>
<i>Stille bøn undervejs:</i>	<p>En del af ens hjerne kan godt være i bøn. Bede om vejledning til hvad man skal sige til konfidenten. "Er manden ved at binde mig en historie på ærmet? Der er noget galt her – giver du mig indsigt til at se det rette problem her".</p>
<i>Egne yndlingsemner:</i>	<p>Beskæftiger jeg mig i samtalen med mine egne yndlingsemner? Der gør mange terapeuter – og det kan man også gøre som præst, hvis man er terapeutiske arbejdende – emnet er alt efter ens psykologisk skole man arbejder ud fra. Karl Poper: Det er meget nemt at finde beskæftigelser på ens teori, som man gerne vil arbejde med, derfor gælder det om at finde afkræftelse.</p>
<i>Egne tabuemner:</i>	<p>Er der forhold, jeg prøver at undgå i samtalen? Temaer, jeg er blufærdig over for, eller som forekommer mig pinligt. Måske modoverførelse her.</p>

Ritualer og bøn (v. sygehuspræst Ruth Østergaard Poulsen)

Et kig ind i Ruths sjælesørgeriske værksted – det hun beskæftiger sig med hele tiden i sit arbejde.

Hvor meget skal man bruge ritualer, bøn og bibel i sjælesorgen er op til ens teologi og præstesyn. Men sjælesorgens metoder er ofte delt op i en skellen mellem:

- Deduktive metode – kerygmatiske metode - sætter evangeliet ned over hovedet på mennesket
- Induktive metode – konfidentorienteret metode tager afsæt i konfidenten og tager den i hånden og går over i evangeliet.



Ritualer har to niveauer – Modeus siger:

- et anvendelsesniveau, det skal anvendes til noget.
- strukturniveau
- Ideologiniveauet – her er vi præster ofte. De skal have at vide hvorfor vi har ritualer

I sjælesorgen er det nødvendigt at begynde i anvendelsesniveauet, da det er dér de fleste andre er.

Kontrakt

Det er respektfyldt at finde ud af hvad man gerne vil opnå med denne samtale – vel vidende, at man ikke altid kan vide det. "Hvad har du på hjertet? Hvad kan jeg hjælpe dig med?" – altså hvad er vi sammen om.

Hvad mangler det menneske, vi taler med

1. Manglende viden
2. Uafklarede følelser/holdninger.

tro og tvivl

3. Mangler metoder (jeg vil skilles fra konen, jeg vil giftes, hvordan?)

- find ud af hvad det menneske har brug for, så man ikke kommer og giver noget, som det menneske ikke har brug for.

Sjælesørgeren er et vidne – et vidne til det liv og de problemer, som konfidenten

Gud som vidnet - konfidenten tror, at hvis præsten ved det, så ved Gud det også. Konfidenten mener alligevel, at Gud er til stede, og så kan man lige så godt nævne ham. Jung havde et skilt med "Kaldet eller ukaldet er Gud altid til stede".

- Tør stilheden – og vær dér og hvis man symboliserer Guds nærvær, så skal man ikke være bange for at sidde i stilheden i 15-20 minutter. Derved viser man også, at Gud kan rumme smerten.

Ritualer og bønner: Holder os for øje, at vi ikke har magten. Jeg holder op med at have magten over magten og giver mig magten i vold – giver os hen i magten f.eks. ved bønner "tag dig af os".

Alene-heden (ikke ensomhed)

En nordjydsk kone sagde: "Jeg kan ikke få arbejdsro til at dø. Jeg kan da ikke dø, når børnebørnene sidder og smiler til mig og aer min hånd".

Hvis man rent fysisk kan, så vil mange vende sig mod væggen, før man dør. "Hvorfor døde hun, da vi var nede i kiosken".

Hvad kan ritualer?

Igen: Lav en kontrakt. Man skal *altid* spørge!!

- "Skal vi ikke gå ind og... så foreslår jeg en bøn, vi tager hinanden i hånden og beder fadervor, holder den døde i hånden og vedkommende er med, velsignelsen".

- Efter en samtale, som måske ikke virker særlig præstelig: "Er der ellers noget, jeg som præst kan gøre for dig?" – "hvad skulle det være" – "Ja, vi kunne synge en salme, bede..." Og så skal man have mod til afvisningen og holde sig for øje at det har mindre at gøre med os selv end vi tror³⁶.

Gennemtænk før det bliver aktuelt hvilke tekster, som jeg ville høre i en barsk situation, og hvilke bønner og hvilke ritualer, som ville sige mig noget i den situation.

- de kan ord, hvor der ingen ord er.

- Fadervor, velsignelsen, evt. gammeltestamentlig salme

- Hvad har det menneske af ritualer? "Har I sunget sammen" "Ja, "nu falmer skoven". Syng den.

- Udsyngning

- Tænd et lys og bed, "Tak for gode og onde dag"

- de kan sætte orden i kaos (om end kun midlertidig).

- trædesten – i sorgen og (indtil videre også) ind i livet igen. En trædesten i det onde – jæger det onde på flugt. Man kan nærmest mærke, at den onde flygter, man ved, at han venter udenfor døren og kommer tilbage. Men her gives der en trædesten, der

- de kan bygge bro mellem før og efter.

- de kan bygge bro mellem det, vi forstår, og det, vi ikke skal forstå.

Folk lytter mere i hvad vi beder end hvad vi prædiker. Bønnen fungerer bedst som afslutning efter en samtale, hvor man på en eller anden måde laver et resume af samtalen.

Man kan også begynde med en bøn, især hvis mennesket er meget bange.

- de skaber fællesskab i ensomhed

Herlighedsteologi skal blive til ærlighedsteologi. Der er en påskedag, men der gik tre dage fra døden til livet. "Mennesket har hverken ret eller pligt til at være lykkelig" (Tage Skov Hansen). Er man ked af det, sørger man, så skal det behandles. Vi som præster har en fordel ved at vi kan være i elendigheden og sorgen.

³⁶ Man skal desuden gøre sig klart, hvor meget, der skal til for at kontakte præsten, komme til præsten eller bede ham om at komme. Det er ikke bare noget, man gør. Også fordi præsten på en måde symboliserer og minder folk om død. Derfor være opmærksom også på det – og måske høre ind til hvordan folk har det med at være hos præsten.

Bibelbrug – og brug af bøn

Det er godt at bruge Bibelen, men faren for at bruge Bibelen er at man bruger Bibelen som lægen bruger recepter – for at opnå noget. Bringe dem hurtigt hen fra langfredag til påskedag.

Gud møder os, hvor vi er, ikke hvor vi burde være. Også i elendigheden og sorgen.

Bibelen kan bruges som præstens skjold i forhold til den sørgende.

Bibelen skal bruges og ikke kopieres.

Man kan bruge Bibelen som

1. Spejl – find historier, der ligner den, man sidder her,
2. Brug Bibelen som moderfaring. "Det du har fortalt mig, er ikke hele sandheden" – det kan være evighedshåbet, Guds nærvær. Ikke som herlighedsreligion – men at se sådan er det – tage springe frem/løfte blikket fra det mørke nu og så ind i fremtiden og håbet.

Folks egne bibeltekster

Spørg ind: "Er der nogle tekster fra Bibelen, du kender". Spørg folk – og tro mere på at folk har troen i sig.

Spørg – spørg, for folk har større tanker end vi tror.

Bjørklund: "For så vidt har jeg ikke noget at give dem. Men jeg har noget at fortælle. Jeg vil ikke noget med det – men jeg vil fortælle en historie som betyder noget for mig".

Jeg vil ikke noget med dig – at du bliver omvendt, får samme gudssyn etc. Jeg har ikke nogen dagsorden, jeg vil ikke noget med dig, men jeg vil dig noget.

Bjørklund: "Når lysten til at fortælle er større end viljen til at forandre, så sker der et frirum"

Kort om gudsbillede

Livet kan ses som en kommode med mange skuffer – hvor livet leves primært oppe i de øverste skuffer

Arbejde	Bøn
Fritid	Interesser
Gud	

Gud-skuffen

Den skuffe knirker måske, og der er måske spindelsvæv. Nede i denne skuffe er de store spørgsmål også. Som vi ikke vil beskæftige os med.

Ved kristen vælter skuffen, alt er kaos – og alt indhold ryger ud over gulvet. Og så ryger skuffen op med gudsbilledet.

Siger de, at "Gud er ikke her" eller "Gud synes bort" – så spørg ind til hvor Gud så er nu... og lyt og brug billedet. Der ligger meget sjælesorg i at høre hvad de siger dér.

Vores opgave som præst er at åbne forhænget ind til Gud igen, men den direkte vej duer ofte ikke, fordi krisen forhindrer folk i at lytte/se.

Den Gud, jeg har skabt ind i mit hoved, hindre mig i at se den Gud, der har skabt mig.

Sjælesorg er at få pudset sine briller og se livet på ny – og måske også se Gud på en ny måde.

I krisen har man brug for

1. Brug for at formulere hvor svært det er at være mig.
 2. Rumme: sygdommen – finde mig selv som syg
 3. Tolke
- Gudsbilleder skal mødes og spares.

Gudsbilledet kan udvides lige så stille hos folk.

Vær naturlig – og spørg. En mand ligger og bogstaveligt råber ”Jeg vil have fred”. Præsten kommer ind og resultatet er at der skal bedes om at manden må få fred. ”Er der noget, jeg skal bede for, når vi nu alligevel snakker med ham”. Ja, ... og så kom der 4-5 ting, der skulle takkes for.

”Er der noget, du er ked af?” ... lang pause... ”Nu har jeg levet så længe, så der er efterhånden en del ting, jeg har gjort, der er forkert”. Hvad dette var, blev ikke nævnt direkte, men bønnen opsummerede det. Bønnen gentog det sagte og sluttede før fadervor af med at nævne ”... og giv nu snart denne mand fred”. Så blev velsignelsen lyst ”... og give dig fred” – og manden svarede som sit amen, ”og det snart”. Ruth sang ”Fred hviler over land og by” – manden falder til ro. Ruth går ud og drikker en kop kaffe, og kort efter kommer sygeplejersken og fortæller, at nu er han død. Fået fred.

Fra at mandens gudsbilledet er at Gud er en, der skal give ham fred, så bliver det en, man kan takke og også en, der kan rumme og tilgive.

Den fraværende Jesus

Det er ofte Gud – en straffende Gud, der nævnes. Men Jesus nævnes sjældent – han ligger ikke i folks skuffe. Hvorfor?

- 1) Kender folk ham ikke?
 - 2) Er det fordi vi ikke vil have nåde – men ”noget for noget”. Vi vil gerne have en Gud, der skal have betaling ved kasse 1.
 - 3) Gud bliver for menneskelig?
 - 4) Gud er vores samvittighed – og derfor nævnes kun han, fordi han er dommeren.
- Intet endegyldigt svar... hvad siger vi selv?

- men hvad med Helligånden? Han nævnes slet ikke sjælesørgerisk.

Hvad gør bøn?

Bøn gør os til mere end det vi tror vi er – jeg bliver så vigtig som et barn, der må henvende sig til Gud. Jeg bliver mindre end det, jeg tror jeg skal være, nemlig Gud, at have magten.

I kristen bliver jammeren, der er indadvendt, til en klage, vendt udad til en anden. Jeg sætter ord på.

Mod – det er en frygt, der har bedt sine bønner.

Håb – det er en håbløshed, der har bedt sine bønner

Tro – det er tvivlen, der har bedt sine bønner.

Appendix

1. Forslag til litteratur

Tor Johan S. Grevbo: Sjelesorgens vei

McNeill: A history of the cure of souls (antikvarisk)

Wilhelm Schmid: Lykken, og hvorfor det ikke er det vigtigste.

Jürgen Moltmann: Der gekreuzigte Gott

Jürgen Moltmann: Theologie der Hoffnung (1966)

Foskett og Lyall: Helping the helpers

Johan B. Hygem: Guds almagt og det ondes problem

Ruth Østergaard Poulsen: Fra det dybe råber jeg til dig,

2. Brevveksling mellem Cicero og hans ven Servius Sulpicius

Athens, March, 45 B.C.

When I received the news of your daughter Tullia's death, I was indeed as much grieved and distressed as I was bound to be, and looked upon it as a calamity in which I shared. For, if I had been at home, I should not have failed to be at your side, and should have made my sorrow plain to you face to face. That kind of consolation involves much distress and pain, because the relations and friends, whose part it is to offer it, are themselves overcome by an equal sorrow. They cannot attempt it without many tears, so that they seem to require consolation themselves rather than to be able to afford it to others. Still I have decided to set down briefly for your benefit such thoughts as have occurred to my mind, not because I suppose them to be unknown to you, but because your sorrow may perhaps hinder you from being so keenly alive to them.

Why is it that a private grief should agitate you so deeply? Think how fortune has hitherto dealt with us. Reflect that we have had snatched from us what ought to be no less dear to human beings than their children - country, honour, rank, every political distinction. What additional wound to your feelings could be inflicted by this particular loss? Or where is the heart that should not by this time have lost all sensibility and learned to regard everything else as of minor importance? Is it on her account, pray, that you sorrow? How many times have you recurred to the thought - and I have often been struck with the same idea - that in times like these theirs is far from being the worst fate to whom it has been granted to exchange life for a painless death? Now what was there at such an epoch that could greatly tempt her to live? What scope, what hope, what heart's solace? That she might spend her life with some young and distinguished husband? How impossible for a man of your rank to select from the present generation of young men a son-in-law, to whose honour you might think yourself safe in trusting your child! Was it that she might bear children to cheer her with the sight of their vigorous youth? who might by their own character maintain the position handed down to them by their parent, might be expected to stand for the offices in their order, might exercise their freedom in supporting their friends? What single one of these prospects has not been taken away before it was given? But, it will be said, after all it is an evil to lose one's children. Yes, it is: only it is a worse one to endure and submit to the present state of things.

I wish to mention to you a circumstance which gave me no common consolation, on the chance of its also proving capable of diminishing your sorrow. On my voyage from Asia, as I was sailing from Aegina towards Megara, I began to survey the localities that were on every side of me. Behind me was Aegina, in front Megara, on my right Piraeus, on my left Corinth: towns which at one time were most flourishing, but now lay before my eyes in ruin and decay. I began to reflect to myself thus: "Hah! do we mannikins feel rebellious if one of us perishes or is killed - we whose life ought to be still shorter - when the corpses of so many towns lie in helpless ruin? Will you please, Servius, restrain yourself and recollect that you are born a mortal man?" Believe me, I was no little strengthened by that reflexion. Now take the trouble, if you agree with me, to put this thought before your eyes. Not long ago all those most illustrious men perished at one blow: the empire of the Roman people suffered that huge loss: all the provinces were shaken to their foundations. If you have become the poorer by the frail spirit of one poor girl, are you agitated thus violently? If she had not died now, she would yet have had to die a few years hence, for she was mortal born. You, too, withdraw soul and thought from such things, and rather remember those which become the part you have played in life: that she lived as long as life had anything to give her; that her life outlasted

that of the Republic; that she lived to see you - her own father - praetor, consul, and augur; that she married young men of the highest rank; that she had enjoyed nearly every possible blessing; that, when the Republic fell, she departed from life. What fault have you or she to find with fortune on this score? In fine, do not forget that you are Cicero, and a man accustomed to instruct and advise others; and do not imitate bad physicians, who in the diseases of others profess to understand the art of healing, but are unable to prescribe for themselves. Rather suggest to yourself and bring home to your own mind the very maxims which you are accustomed to impress upon others. There is no sorrow beyond the power of time at length to diminish and soften: it is a reflexion on you that you should wait for this period, and not rather anticipate that result by the aid of your wisdom. But if there is any consciousness still existing in the world below, such was her love for you and her dutiful affection for all her family, that she certainly does not wish you to act as you are acting. Grant this to her - your lost one! Grant it to your friends and comrades who mourn with you in your sorrow! Grant it to your country, that if the need arises she may have the use of your services and advice.

Finally - since we are reduced by fortune to the necessity of taking precautions on this point also - do not allow anyone to think that you are not mourning so much for your daughter as for the state of public affairs and the victory of others. I am ashamed to say any more to you on this subject, lest I should appear to distrust your wisdom. Therefore I will only make one suggestion before bringing my letter to an end. We have seen you on many occasions bear good fortune with a noble dignity which greatly enhanced your fame: now is the time for you to convince us that you are able to bear bad fortune equally well, and that it does not appear to you to be a heavier burden than you ought to think it. I would not have this be the only one of all the virtues that you do not possess.

As far as I am concerned, when I learn that your mind is more composed, I will write you an account of what is going on here, and of the condition of the province. Good-bye.

To Servius Sulpicius Rufus (In Achaia) Ficulea, April, 45 B.C.

Yes, indeed, my dear Servius, I would have wished - as you say - that you had been by my side at the time of my grievous loss. How much help your presence might have given me, both by consolation and by your taking an almost equal share in my sorrow, I can easily gather from the fact that after reading your letter I experienced a great feeling of relief. For not only was what you wrote calculated to soothe a mourner, but in offering me consolation you manifested no slight sorrow of heart yourself. Yet, after all, your son Servius by all the kindnesses of which such a time admitted made it evident, both how much he personally valued me, and how gratifying to you he thought such affection for me would be. His kind offices have of course often been pleasanter to me, yet never more acceptable. For myself again, it is not only your words and (I had almost said) your partnership in my sorrow that consoles me, it is your character also. For I think it a disgrace that I should not bear my loss as you - a man of such wisdom - think it should be borne. But at times I am taken by surprise and scarcely offer any resistance to my grief, because those consolations fail me, which were not wanting in a similar misfortune to those others, whose examples I put before my eyes. For instance, Quintus Maximus, who lost a son who had been consul and was of illustrious character and brilliant achievements, and Lucius Paullus, who lost two within seven days, and your kinsman Gallus and M. Cato, who each lost a son of the highest character and valour - all lived in circumstances which permitted their own great position, earned by their public services, to assuage their grief. In my case, after losing the honours which you yourself mention, and which I had gained by the greatest possible exertions, there was

only that one solace left which has now been torn away. My sad musings were not interrupted by the business of my friends, nor by the management of public affairs: there was nothing I cared to do in the forum: I could not bear the sight of the senate-house; I thought - as was the fact - that I had lost all the fruits both of my industry and of fortune. But while I thought that I shared these losses with you and certain others, and while I was conquering my feelings and forcing myself to bear them with patience I had a refuge, one bosom where I could find repose, one in whose conversation and sweetness I could lay aside all anxieties and sorrows. But now, after such a crushing blow as this, the wounds which seemed to have healed break out afresh. For there is no republic now to offer me a refuge and a consolation by its good fortunes when I leave my home in sorrow, as there once was a home to receive me when I returned saddened by the state of public affairs. Hence I absent myself both from home and forum, because home can no longer console the sorrow which public affairs cause me, nor public affairs that which I suffer at home. All the more I look forward to your coming, and long to see you as soon as possible. No reasoning can give me greater solace than a renewal of our intercourse and conversation. However, I hope your arrival is approaching, for that is what I am told. For myself, while I have many reasons for wishing to see you as soon as possible, there is this one especially - that we may discuss beforehand on what principles we should live through this period of entire submission to the will of one man who is at once wise and liberal, far, as I think I perceive, from being hostile to me, and very friendly to you. But though that is so, yet it is a matter for serious thought what plans, I don't say of action, but of passing a quiet life by his leave and kindness, we should adopt. Good-bye.

3. Robert Kennedy: Bekendtgørelse af Martin Luther Kings død

Ladies and Gentlemen - I'm only going to talk to you just for a minute or so this evening. Because...

I have some very sad news for all of you, and I think sad news for all of our fellow citizens, and people who love peace all over the world, and that is that Martin Luther King was shot and was killed tonight in Memphis, Tennessee.

Martin Luther King dedicated his life to love and to justice between fellow human beings. He died in the cause of that effort. In this difficult day, in this difficult time for the United States, it's perhaps well to ask what kind of a nation we are and what direction we want to move in.

For those of you who are black - considering the evidence evidently is that there were white people who were responsible - you can be filled with bitterness, and with hatred, and a desire for revenge.

We can move in that direction as a country, in greater polarization - black people amongst blacks, and white amongst whites, filled with hatred toward one another. Or we can make an effort, as Martin Luther King did, to understand and to comprehend, and replace that violence, that stain of bloodshed that has spread across our land, with an effort to understand, compassion and love.

For those of you who are black and are tempted to be filled with hatred and mistrust of the injustice of such an act, against all white people, I would only say that I can also feel in my own heart the same kind of feeling. I had a member of my family killed, but he was killed by a white man.

But we have to make an effort in the United States, we have to make an effort to understand, to get beyond these rather difficult times.

My favorite poet was Aeschylus. He once wrote: "Even in our sleep, pain which cannot forget falls drop by drop upon the heart, until, in our own despair, against our will, comes wisdom through the awful grace of God."

What we need in the United States is not division; what we need in the United States is not hatred; what we need in the United States is not violence and lawlessness, but is love and wisdom, and compassion toward one another, and a feeling of justice toward those who still suffer within our country, whether they be white or whether they be black.

(Interrupted by applause)

So I ask you tonight to return home, to say a prayer for the family of Martin Luther King, yeah that's true, but more importantly to say a prayer for our own country, which all of us love - a prayer for understanding and that compassion of which I spoke. We can do well in this country. We will have difficult times. We've had difficult times in the past. And we will have difficult times in the future. It is not the end of violence; it is not the end of lawlessness; and it's not the end of disorder.

But the vast majority of white people and the vast majority of black people in this country want to live together, want to improve the quality of our life, and want justice for all human beings that abide in our land.

(Interrupted by applause)

Let us dedicate ourselves to what the Greeks wrote so many years ago: to tame the savageness of man and make gentle the life of this world.

Let us dedicate ourselves to that, and say a prayer for our country and for our people. Thank you very much. (Applause)

Robert F. Kennedy - April 4, 1968